

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

*Навчально-наукового інституту бізнес-освіти
імені Анатолія ПОРУЧНИКА*

Кафедра корпоративних фінансів і контролінгу

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА**

Галузь знань

Спеціальність

Фінансовий менеджмент і контролінг у
бізнесі

07 «Управління та адміністрування»

072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Форма навчання: заочна

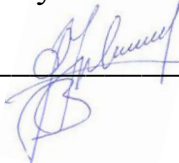
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Фінансовий моніторинг корпорацій як засіб протидії тінізації
бізнесу**»

здобувача Сінчук Анни Олегівни

Науковий керівник:

к.е.н., доц. Урванцева С.В.

**Робота допущена до захисту перед
екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої
освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри корпоративних фінансів і контролінгу:

_____ д.е.н., проф. Терещенко О.О.

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота містить: 114 сторінок, 2 таблиці, 7 рисунків, список використаних джерел з 71 найменування, додатки.

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ КОРПОРАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Об'єктом дослідження є сукупність економічних та фінансових відносин, що виникають в процесі детінізації бізнесу.

Предметом дослідження є теоретичні основи, практичні аспекти та пропозиції щодо організації фінансового моніторингу корпорацій у сучасних умовах.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження сутності й особливостей організації фінансового моніторингу корпорацій як ефективного засобу протидії тінізації бізнесу.

Завдання роботи:

- вивчити теоретичні аспекти фінансового моніторингу та його ролі у протидії тінізації бізнесу;
- проаналізувати сучасний стан фінансового моніторингу корпорацій в контексті детінізації бізнесу в Україні;
- дослідити організацію протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»;
- виявити основні проблеми та викликів, що стоять перед системою фінансового моніторингу корпорацій в Україні;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн розбудови системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій з метою більш ефективної протидії тінізації бізнесу.

За результатами дослідження сформульовані висновки та пропозиції щодо удосконалення організації фінансового моніторингу.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності ПуАТ «КБ «Акордбанк» при підвищенні ефективності процесу фінансового моніторингу корпорацій.

Рік виконання дипломної роботи – 2023 р.

Рік захисту роботи – 2023 р.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, тіньова економіка, корпорації, банківські установи, фінансові транзакції, економічна злочинність, легалізація доходів, контролінг, фінансова стабільність.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ, ЯК ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	5
1.1. Тінізація економіки та основні інструменти її протидії.....	5
1.2. Сутність та роль фінансового моніторингу в системі детінізації бізнесу.....	19
1.3. Організація фінансового моніторингу.....	23
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНИ.....	35
2.1. Аналіз рівня тінізації економіки та схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні.....	35
2.2. Загальна характеристика системи фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК».....	52
2.3. Організація протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК».....	65
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНИ.....	80
3.1. Використання досвіду зарубіжних країн розбудови системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності.....	80
3.2 Пропозиції щодо покращення фінансового моніторингу корпорацій в банківській системі України.....	91
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	106
ДОДАТКИ.....	114

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна економіка, яка піддається впливу глобалізації та швидкому технологічному розвитку, стикається зі складними викликами і загрозами, серед яких однією з найпоширеніших є тінізація бізнесу. Тінізація, або нелегальна діяльність, створює серйозні проблеми для економічного розвитку, державної безпеки та соціальної справедливості. У цьому контексті фінансовий моніторинг корпорацій стає важливим засобом протидії тінізації бізнесу, оскільки він спрямований на виявлення, запобігання та протидію фінансовим злочинам та неправомірній діяльності у сфері корпоративного сектору.

Основні науковці, які досліджують цю проблему - Авраменко О.В., Андрійченко Ж. О., Буткевич С.А., Варналій З.С., Внукова Н.М., Глущенко О.О., Гужий С. Г., Дідківська Н.І., Дмитров С.О., Єгорічева С.Б., Єфіменко Т.І., Кірсанов В.М., Левченко Л.Г., Медвідь Т.А., Новак О.С., Підхомні О.М., Рекуненко Т.О., Самойленко О.О., Семеген І.Б., Славюк Р.А., Чайковський Р.І. та ін.

Метою дипломної роботи є дослідження сутності й особливостей організації фінансового моніторингу корпорацій як ефективного засобу протидії тінізації бізнесу.

Для досягнення поставленої мети ставляться наступні завдання:

- вивчити теоретичні аспекти фінансового моніторингу та його ролі у протидії тінізації бізнесу;
- проаналізувати сучасний стан фінансового моніторингу корпорацій в контексті детінізації бізнесу в Україні;
- дослідити організацію протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»;
- виявити основні проблеми та викликів, що стоять перед системою фінансового моніторингу корпорацій в Україні;

- проаналізувати досвід зарубіжних країн розбудови системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій з метою більш ефективної протидії тінізації бізнесу.

Об'єкт дослідження – сукупність економічних та фінансових відносин, що виникають в процесі детінізації бізнесу.

Предметом дослідження є теоретичні основи, практичні аспекти та пропозиції щодо організації фінансового моніторингу корпорацій у сучасних умовах.

Методологія дослідження. Для досягнення поставлених цілей та вирішення завдань в даній роботі використовується комплекс методів дослідження, зокрема аналітичний метод, порівняльний аналіз, логічний аналіз, узагальнення та ін.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти та нормативно-правові документи з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу України та Національного банку України; монографії та наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів із дослідженням проблеми боротьби з відмиванням «брудних» коштів.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел. У першому розділі розглядаються теоретичні аспекти фінансового моніторингу та його ролі в протидії тінізації бізнесу. Другий розділ присвячений аналізу сучасного стану фінансового моніторингу корпорацій в Україні, зокрема на прикладі українського комерційного банку ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК». У третьому розділі розглядаються проблеми та виклики, що стоять перед системою фінансового моніторингу корпорацій, та розробляються рекомендації щодо її вдосконалення.

РОЗДІЛ 1

ТОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЯК ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Тінізація економіки та основні інструменти її протидії

На сьогоднішній день ми часто говоримо та бачимо статті про приховану або нелегальну економіку (тіньову економіку). Такий вид економіки має багато назв, зокрема: «Black economy», «Ghost economy», «Shadow economy», «Non-observed economy», що дослівно перекладається як «чорна економіка», «економіка-привид», тіньова економіка, непомітна економіка. Всі назви включають в себе поняття різних видів діяльності, про які контролюючі органи не можуть отримати офіційні правдиві дані.

Питання тінізації економіки не є новим та досліджувалось іноземними вченими: Дж. Арвай, Д. Бладес, П. Гутманн, Е. Де Сото, Л. Ебергард, Р. Клітгаард, Т. Корягіна, С. Роз-Аккерман, Є. Олейнікова, С. Роттенберг, У. Тіссен, Е. Фейг, Ф. Шнайдер та інші. Його вивчали і вітчизняні науковці: З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Геєць, Я. Жаліло, В. Кириленко, Т. Ковальчук, Ю. Комісарчук, І. Мазур, А. Мокій, С. Мочерний, В. Мунтіян, В. Предборський, Н. Різник, Н. Шелудько та інші.

С. Мочерний у свої роботах зазначає, що тіньова економіка – це сфера економічної активності, яка спрямована на отримання доходу від здійснення заборонених видів діяльності або на ухилення від державного контролю та сплати податків при здійсненні легальних видів економічної діяльності [1].

З. Варналій тіньову економіку визначає як складне соціально-економічне явище, яке представлене сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних, економічних відносин між

суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків [2].

Висновки вітчизняного автора З. Варналія щодо існування трьох форм тіньової економіки є схожими із роботами перуанського економіста Ернандо де Сото, в яких він виділяє наступні форми тіньової економіки:

- «Друга» тіньова економіка — це заборонена законом економічна діяльність працівників «білої» (офіційної) економіки, яка приводить до прихованого перерозподілу раніше створеного національного доходу. З точки зору суспільства у цілому «друга» тіньова економіка не виробляє ніяких нових товарів чи послуг: вигодами, які отримуються від «другої» економіки, користуються одні люди за рахунок втрат, які несуть інші люди.

- «Сіра» тіньова економіка — економічна діяльність з виготовлення та реалізації звичайних товарів та послуг, яка дозволена законом, але не реєструється (переважно дрібний бізнес). На відміну від «другої» економіки, яка невідривно пов'язана з «білою» (офіційною) економікою та паразитує за її рахунок, «сіра» економіка функціонує автономно. У цьому секторі виробники або свідомо ухиляються від офіційного обліку, не бажаючи нести витрати (пов'язані з отриманням ліцензій, сплатою податків тощо), або звітування про такий вид діяльності взагалі не передбачено.

- «Чорна» тіньова економіка (економіка організованої злочинності) — заборонена законом економічна діяльність, яка пов'язана з виробництвом та реалізацією заборонених та дефіцитних товарів та послуг. «Чорною» економікою у широкому значенні можна вважати всі види діяльності, які повністю виключені з нормального економічного життя, оскільки вони вважаються несумісними з ним й такими, що його руйнують (наприклад, наркобізнес, грабунки тощо) [3].

В Законодавстві України прямо не зазначено поняття тіньова економіка. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4] *тіньову економіку* можна визначити як «доходи, одержані злочинним шляхом, - будь-які

активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості».

Як зазначає О. Трущенко «історія тіньової економіки, її окремі ознаки починаються з виникненням держави. У ХХ столітті для країн, що переживають системну кризу, проблеми тіньової економіки набули великого значення. З 70-х років тема тіньової економіки стає популярною у західних економістів, а з 80-х років – і у Радянському Союзі» [5].

Для того, щоб зрозуміти актуальність проблеми в Україні розглянемо історію її розвитку на території Радянського Союзу починаючи з 1917 року.

Тіньова економіка з 1917 по 1950-ті роки характеризувалась тоталітарним режимом. Вже тоді тіньова економіка почала свої прояви на фоні дефіциту товарів у вигляді ланцюгів у сфері виготовлення та реалізації дефіцитних товарів, але влада стримувала розвиток та намагалась приховати наявність тінізації економіки.

З 1960-х до 1980-х років відбулось підвищення тіньового сектору економіки, а також розвиток економічного криміналітету (наркобізнес, проституція, спекуляція, торгівля краденим тощо). Саме у цей період тіньова економіка становила 60% до офіційного ВВП.

Крах економіки був найбільшою з усіх проблем Радянського Союзу. Країна мала централізовану планову економіку, коли інші країни розвивали ринкову економіку. У 1991 році влада здійснила грошову реформу, яка знищила навіть мізерні заощадження мільйонів людей. Грошова реформа в СРСР 1991 року — обмін великих грошових купюр, проведений у СРСР у січні - квітні 1991 року.

Грошова реформа 1991 року в СРСР була однією з найважливіших реформ, спрямованих на модернізацію економіки країни та її перехід до ринкової економіки. Проте, ця реформа має аспект тінізації економіки, оскільки її проведення супроводжувалося різким збільшенням обсягів тіньової економіки.

У 1992 р. тіньова економіка становила 80% українського ВВП [40]. За розрахунками Ю. Прилипко рівень тіньового сектора до офіційного ВВП

збільшився від 21,5% у 1991 р., до приблизно 68,7% у 1997 р., а у 2001 р. він становив 44% [41].

Одним з основних аспектів грошової реформи 1991 року була введення нової грошової одиниці - рубля, яка була вільно конвертованою та мала дійсну вартість. Також було зменшено обсяг державних субсидій, що призвело до збільшення цін на продукти та послуги, а отже, зростання інфляції.

Це стимулювало зростання тіньової економіки, оскільки багато людей звернулися до неофіційних засобів отримання доходів, таких як торгівля наркотиками, контрабанда товарів, підробка документів та інші злочинні дії. Більшість підприємств також намагалися оплачувати працю у тіні, щоб уникнути високих податків та інших державних витрат.

Отже, грошова реформа 1991 року в СРСР є одним з ключових етапів тінізації економіки в країні. Реформа спричинила зміщення економічного фокусу з державної власності на приватну власність та зменшення державної регуляції економіки, що привело до збільшення тіньового сектору та розвитку неофіційних ринків.

Реформа була четвертою за рахунком й останньою в історії СРСР.

Після проголошення незалежності України почався розвиток економіки, не дивлячись на кризу влада намагалась боротись з проявами тінізації економіки, так у 2001 році було розроблено Державну програму детінізації економіки України на Указ Президента «Про заходи щодо детінізації економіки» від 20 березня 2001 року. Програма мала на меті збільшення обсягів офіційної економіки шляхом створення сприятливих умов для переходу економічної діяльності з тіньового сектору в офіційний і досягнення за рахунок цього зростання доходів населення, бюджетних інвестицій та зобов'язань і зміцнення інституцій демократичного суспільства.

Програма включала в себе проведення двох груп заходів: до першої групи відносяться заходи, які спрямовано на ствердження основ ринкової економіки в Україні, які могли призвести до зменшення частки тіньової економік. До заходів входять зменшення податкового навантаження на

доходи, удосконалення та спрощення податкової системи, розвиток та удосконалення судової та фінансової систем, включаючи покращення регулювання діяльності фінансових інститутів, сприяння безготівковим розрахункам та подолання «відмивання грошей». Друга група заходів спрямована на посилення контролю підприємства та приватних осіб в Україні. Ця група містить в собі норми, які означають відміну деяких кроків щодо лібералізації економіки, як наприклад, повернення до обмеження кількості банківських рахунків для юридичних осіб, жорсткий контроль на державному кордоні, введення верхньої межі для відсоткових ставок, обмеження щодо отримання кредитів з так званих «офшорних зон» та інші.

О. Трущенко зазначає «у наступні роки було затверджено: заходи щодо детінізації економіки України на 2002 – 2004 рр. (Указ Президента України від 5 березня 2002 р. № 216); додаткові заходи щодо детінізації національної економіки на 2004 – 2005 рр. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 414); заходи щодо детінізації національної економіки на 2006 – 2007 рр. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 р. № 367); першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції (Указ Президента України від 18.11.2005 р. № 1615). Завдяки вжитим заходам вдалося досягти досить вагомих позитивних результатів, зокрема: лібералізації правового поля для підприємництва. Було вдвічі скорочено кількість та тривалість перевірок підприємств, спрощено та впорядковано процедуру реєстрації та ліцензування суб'єктів підприємницької діяльності, запроваджено спрощену систему оподаткування та звітності для малого бізнесу; радикально знижено частку бартерних операцій» [5].

За даними Міністерства економіки України запроваджені заходи дозволили знизити у період з 1998 по 2005 рік рівень тіньової економіки з 59% до 28% офіційного ВВП [6].

Наявність тіньового сектора досі залишається глобальною проблемою. Все частіше по всьому світу можна спостерігати як підприємці не санкціонують свою діяльність, ведуть певну діяльність нелегально, офіційно не наймають

працівників, виплачуючи зарплату «в конвертах». І бізнес, і громадяни можуть укладати юридично зареєстровані угоди, але неправильно вказувати справжню ціну, щоб платити менше податків та збільшувати таким чином власний прибуток.

Тінізація економіки в різних країнах світу розвивається через ряд політичних, економічних, психологічних та технічних причин.

Наприклад Туреччина є країною зі значною тінізацією економіки, серед політичних та соціальних причин можна виокремити:

- конфлікт з Курдистаном, який спричинив зниження економічної активності в регіоні та сприяв зростанню тіньової економіки. Конфлікт між Туреччиною та курдським народом триває десятиліттями. Курди є найбільшою етнічною меншиною в Туреччині, їхня культура, мова та ідентичність були піддані систематичній асиміляції і репресіям упродовж історії Туреччини. У 2013 році було започатковано мирний процес між турецькою владою та курдською революційною партією з метою закінчити конфлікт. Однак цей процес зупинився в 2015 році після того, як курдська революційна партія повідомила про відмову від перемир'я та відновила збройну боротьбу. На сьогоднішній день конфлікт продовжується, і він залишається однією з найбільших проблем у Туреччині та на Близькому Сході;

- низький рівень доходів. Багато людей у Туреччині працюють в тіньовому секторі, оскільки заробітну плату там можна отримати швидше та без оподаткування, що може бути особливо привабливим для тих, хто живе в бідних регіонах країни.

У Німеччині можна виокремити наступні причини тінізації економіки:

- значна кількість нелегальних мігрантів, які можуть займатися тіньовою економікою. Згідно з початковою оцінкою Федерального статистичного управління (Destatis), наприкінці 2022 року в Німеччині проживало щонайменше 84,3 мільйона жителів. Це означає, що на кінець року в цій країні проживало більше людей, ніж будь-коли раніше. Порівняно з кінцем 2021 року населення зросло на 1,1 млн осіб. Причиною такого сильного зростання став рекордний рівень чистої імміграції (позитивний баланс прибулих і вибулих) [42];

- бюрократія та складність процедур реєстрації бізнесу. Процес реєстрації бізнесу в Німеччині може бути досить складним та бюрократичним, що змушує підприємців працювати в тіньовому секторі.

З аналізу рис 1.1. можна стверджувати, що з 32 досліджених європейських країн всі мають різний рівень тінізації економіки, починаючи з 5,8% до ВВП у Швейцарії та закінчуючи 32% до ВВП у Туреччині та Україні, станом на 2021 рік.

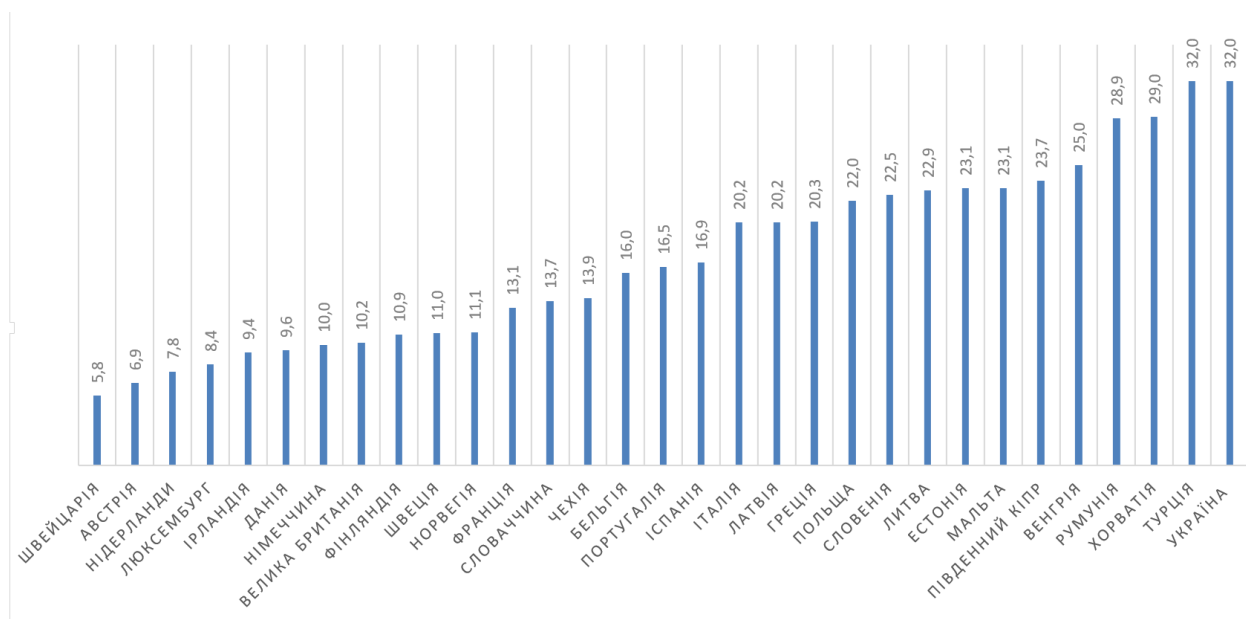

Рисунок 1.1. – Рівень тінізації економіки у європейських країнах станом на 2021 рік [7]

World Economics проводить квартальне дослідження неформальної економіки (QIES), яке поєднує останні оцінки економістів з усього світу. За даними World Economics, London [7], що відображені на рисунку 1.2, розглянуто як змінився рівень неформальної (тіньової) економіки станом на 2022 рік порівняно з 2021 роком.

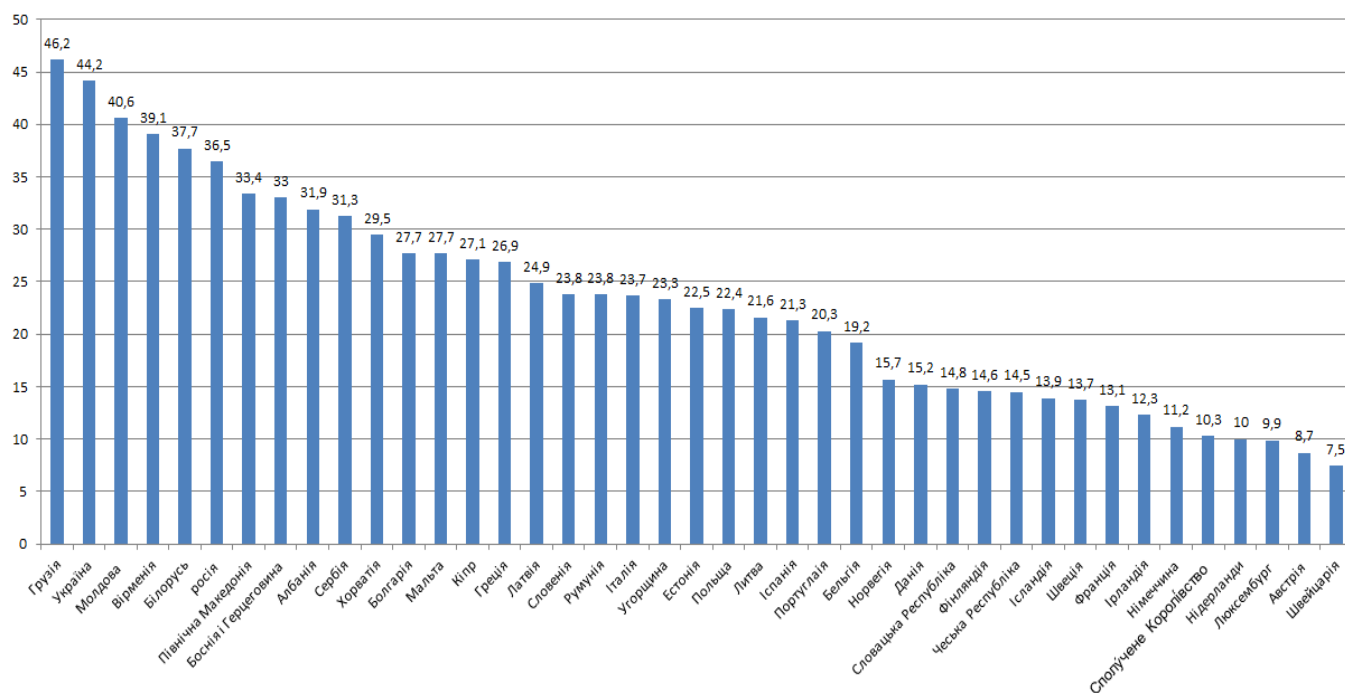

Рисунок 1.2 – Рівень неформальної економіки станом на 2022 рік [7]

За рік показник тіньової економіки в Україні збільшився на 12,2%, але й в інших країнах прослідковується збільшення рівня тіньової економіки, так мінімальний рівень неформальної економіки все ще має Швейцарія, але спостерігається збільшення на 1,7%.

Існує кілька чинників, які можуть пояснити збільшення рівня тіньової економіки у світі у 2021-2022 роках:

- економічні наслідки пандемії COVID-19: пандемія COVID-19 призвела до закриття багатьох підприємств та обмеження економічної діяльності. Це створило серйозні проблеми для бізнесу та людей, які втратили роботу. Багато людей вирішили працювати у сфері тіньової економіки, щоб забезпечити своє існування;

- податкова політика: деякі країни мають дуже високі податки, що може призвести до того, що люди та компанії шукають способи уникнути оподаткування;

- корупція є однією з головних причин тіньової економіки. Коли правоохоронні органи та влада корумповані, то люди можуть відчувати, що їхні законні права не захищені;

- ростуть вимоги до соціального захисту населення, які не можуть бути вирішені державними органами у повному обсязі;
- розвиток технологій дозволяє людям працювати дистанційно та у зручний для них спосіб. Це може вести до зростання фрилансерської та іншої самозайнятості, які можуть не відображатися в офіційних статистиках зайнятості та прибутків;
- міграція також може впливати на збільшення рівня тіньової економіки. Наприклад, люди, які мігрують до інших країн, можуть не мати легального статусу, що призводить до працевлаштування у тіньовому секторі економіки;
- надмірне регулювання може бути причиною збільшення тіньової економіки. Коли влада встановлює високі стандарти та регулювання, то це може стимулювати компанії та особистості до пошуку способів уникнути регулювання та оподаткування;
- у світі збільшується конкуренція, тому компанії можуть намагатися знизити витрати та оподаткування шляхом перенесення своїх операцій до інших країн або працевлаштування людей у тіньовому секторі.

Розглянемо причини високого показника тінізації економіки в Україні.

Політична нестабільність в Україні не раз викликала ряд протестів. Після обрання 4-им Президентом України В. Януковича (25 лютого 2010 — 22 лютого 2014) самозайняті особи у сфері малого та середнього бізнесу розпочали масові протести по Україні через введення нового Податкового кодексу, що був спрямований на нищення малого та середнього бізнесу та підтримання великого бізнесу, в чому була напруга зацікавлена влада. З прийняття нового Податкового кодексу у 2010 році кількість зайнятих осіб у малому та середньому бізнесі зменшилась на 1 мільйон осіб. Пандемія коронавірусу у 2019 році та початок повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року – усі ці чинники впливали на гальмування розвитку бізнесу, недовіри до влади, тому підприємці мали знаходити рішення для оптимізації прибутку у незаконних схемах.

До технічних причин можна віднести складність податкового законодавства. Сьогодні Україна починає розвиватись у сфері фінансової грамотності населення починаючи зі шкільних закладів освіти, але ті підприємці, які зараз намагаються відкривати власний бізнес не мали такої можливості, тому їм важко розібратись в тяжкому податковому Законодавстві України.

Серед економічних причин варто виокремити бажання отримати максимальний прибуток та бути конкурентоспроможними. Зрозуміло, що податки та легальна зайнятість збільшують витрати бізнесу, тому в конкуренції легального та тіньового бізнесу останній може виграти через зниження цін.

Моральні причини проявляються у психології та вихованні, що збереглись у більшій частини населення ще з часів Радянського Союзу, коли товари були в дефіциті і отримання прибутку було можливим через застосування різноманітних шахрайських схем.

Також варто виокремити швидкий розвиток технологій. Електронізація може мати як позитивний, так і негативний вплив на рівень тіньової економіки. Однією з переваг електронної економіки є зменшення можливості для тіньових операцій та збільшення прозорості діяльності. Однак, з іншого боку, існує ризик збільшення рівня тіньової економіки.

Криптовалюти можуть використовуватися для здійснення тіньових операцій, оскільки їх можна використовувати для проведення транзакцій, які не зафіксовані в офіційних фінансових системах. Це може дозволити особам та компаніям здійснювати тіньові операції, які не будуть відображені в офіційних звітах та статистиках.

З розвитком електронного бізнесу, наприклад, у сфері електронної комерції та фінансових послуг, можуть з'являтися нові можливості для здійснення тіньових операцій. Наприклад, можливість використовувати електронні платіжні системи, що можуть приховувати транзакції від владних органів.

Роботизація та автоматизація можуть призвести до зменшення кількості людей, які беруть участь у офіційних економічних процесах. Це може зробити людей більш схильними до зайнятості в тіньовому секторі економіки.

З іншого боку, перспектива розвитку тіньового бізнесу дійсно обмежена. Залучення інвестицій вимагає прозорості бізнесу, і компанії, які використовують підпільні схеми, досить часто не відповідають цим вимогам.

Повністю уникнути тінізації економіки неможливо, але є шляхи зниження її рівня, що буде позитивно впливати на розвиток економіки країни та добробуту населення, зокрема: вдосконалення Законодавства України у сфері протидії тінізації економіки, посилення боротьби з корупцією та очищення влади, зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес, підвищення фінансової грамотності населення, підтримання здорової конкуренції, підвищення довіри населення до банків.

Швейцарія вважається однією з країн з найвищим рівнем життя та найменшим рівнем тіньової економіки у світі. У 2012 році в Швейцарії було прийнято закон "Про боротьбу з тіньовою економікою", що мав на меті зменшити рівень тіньової економіки. Основними положеннями цього закону є:

- обов'язкова реєстрація підприємств. Закон вимагає, щоб всі підприємства реєструвалися в національному реєстрі, щоб забезпечити більшу прозорість та контроль над їх діяльністю;
- зобов'язання платити податки. Підприємства зобов'язані платити податки на прибуток та на додану вартість, а також внески до соціального страхування. Закон передбачає жорсткі штрафи та санкції за ухилення від сплати податків;
- більш жорсткі заходи проти використання готівки. Закон обмежує максимальну суму готівки, яку можна використовувати для платежів, а також вимагає звітності про всі операції з готівкою більше 1000 швейцарських франків;
- посилення контролю за міжнародними фінансовими операціями. Закон вимагає більш жорсткого контролю за міжнародними фінансовими операціями, зокрема забороняє використання анонімних банківських рахунків та платіжних карт;
- заохочення до повідомлення про тіньову економіку. Закон передбачає заохочення до повідомлення про тіньову економіку та надає захист інформаторам.

Такі повідомлення можуть бути анонімними, а також особи захищені від судового переслідування за відповідність їхніх повідомлень правді.

Загальна мета цього закону полягає в тому, щоб збільшити прозорість та контроль над економікою Швейцарії та зменшити рівень тіньової економіки. Водночас, він забезпечує захист платників податків від конкуренції з боку тих, хто намагається ухилитися від сплати податків [43].

Цікавим є досвід Австрії у протидії корупційним схемам. Фінансовий моніторинг в Австрії виконується на основі Закону про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму (AML Act). Цей закон вимагає від фінансових установ та інших суб'єктів, які здійснюють операції з грошима, вживати заходів для запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму.

В рамках фінансового моніторингу в Австрії діє Федеральне агентство з фінансового моніторингу (FMA). Його завданням є контроль за дотриманням фінансовими установами вимог законодавства щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, а також розслідування підозрілих транзакцій [44].

Одним з інструментів фінансового моніторингу є обов'язкова ідентифікація клієнтів. Фінансові установи повинні перевіряти особу, що здійснює операцію з грошима, та зберігати відповідні документи про неї. Крім того, відповідно до законодавства, фінансові установи повинні подавати до Федерального агентства з фінансового моніторингу звіти про підозрілі транзакції.

Законодавство Австрії також передбачає, що фінансові установи повинні вживати заходів для забезпечення конфіденційності даних клієнтів та захисту їх від несанкціонованого доступу. Крім того, відповідно до закону, фінансові установи мають співпрацювати з правоохоронними органами та іншими державними органами, які здійснюють контроль за виконанням законодавства щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму.

Фінансовий моніторинг в Австрії також включає у себе моніторинг фінансових операцій, що здійснюються в рамках міжнародних санкцій, а також

визначення та моніторинг ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

В цілому, фінансовий моніторинг в Австрії є ефективним інструментом боротьби з тіньовою економікою та відмиванням грошей. Законодавство та система контролю за дотриманням його вимог дозволяють забезпечити високий рівень безпеки та надійності фінансової системи країни.

Узагальнюючи варто виділити наступні інструменти протидії тінізації бізнесу:

- розвиток та актуалізація законодавства. Уряд може приймати закони та регуляторні акти, які змушують бізнеси діяти відповідно до закону та уникати ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- посилений моніторинг фінансових транзакцій: банки та інші фінансові установи мають здійснювати моніторинг фінансових транзакцій, щоб виявляти незвичайні та підозрілі операції;
- співпраця між національними та міжнародними організаціями: уряд має співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями, такими як ОЕСР, ФАТФ та Європейський Союз, для обміну інформацією та практикою з протидії тінізації бізнесу;
- створення сприятливого бізнес-середовища: спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження податкових ставок та інші заходи для підтримки малого та середнього бізнесу;
- електронна система звітності: введення електронної системи звітності може значно спростити процес подачі звітності та зменшити можливість людських помилок та шахрайства. Це може допомогти зменшити тіньову економіку та зробити процес оподаткування більш прозорим та ефективним;
- навчання та свідомість: проводити навчальні курси та розширювати програми з підвищення свідомості про тіньову економіку серед громадськості та підприємців, що призведе до збільшення усвідомлення про наслідки зайнятості в тіньовому секторі та зменшити інтерес до цієї практики;

- посилення контролю та відповідальності: встановлювати більш суворі критерії контролю та відповідальності для підприємців, які діють в тіньовому секторі економіки, зокрема проведення регулярних перевірок та суворіші штрафи та санкції;

- використання технологій блокчейн¹: технологія блокчейн може допомогти уряду та фінансовим установам відстежувати фінансові операції та зменшити можливість фінансового шахрайства та відмивання грошей;

- встановити більш відкриті та прозорі процеси оподаткування та звітності для підприємців;

- найбільш ефективний спосіб протидії тінізації економіки полягає у розвитку економіки. Якщо уряд створює сприятливі умови для бізнесу та забезпечує розвиток інфраструктури, то з'являється більше можливостей для легального бізнесу. Це може зменшити залежність від тіньової економіки та сприяти створенню нових робочих місць та збільшенню внутрішнього валового продукту.

Усі ці інструменти можуть бути використані у поєднанні, щоб забезпечити більш ефективну протидію тінізації економіки. Однак, слід зазначити, що протидія тіньовій економіки вимагає комплексного підходу, а також визнання того, що це процес, який може зайняти час та потребує постійної уваги з боку уряду та суспільства в цілому.

¹ Технологія блокчейн - це розподілена база даних, яка зберігається на різних комп'ютерах та працює на принципі децентралізації. Кожен блок в цій базі даних містить унікальний хеш-код, який дозволяє перевірити правильність даних в цьому блоку та попередніх блоках. Це забезпечує високий рівень безпеки та захисту від фальсифікації даних.

1.2. Сутність та роль фінансового моніторингу в системі детінізації бізнесу.

З англійської мови фінанси – управління коштами або кошти, що належать особі, групі чи організації, monitor означає уважно спостерігати та перевіряти ситуацію протягом певного періоду часу, щоб дізнатися інформацію про неї. Тобто фінансовий моніторинг можна визначити як постійне спостереження та вивчення використання та походження коштів, що належать особі, групі чи організації.

Проаналізувавши роботи вітчизняних авторів виокремимо декілька визначень поняття фінансовий моніторинг у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Визначення поняття "фінансовий моніторинг"

Автор	Визначення поняття
А.Клименко [9]	Особлива форма фінансового контролю, яка здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та спрямована на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом.
А.Гаврилишин [10], В. Берізко [14]	Сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного походження з наступним переданням їх правоохоронним органам.
І. Патюта [11]	Передбачає постійне спостереження, що дає можливість прогнозувати випадки ризиків пов'язаних з легалізацією коштів.
Б. Сюркало [12]	Складова системи фінансового планування банку, на основі якої формується єдина база даних планування діяльності при безперервному зборі, систематизації та обробці інформації.
О. Орлюк [13]	Специфічна форма державного фінансового контролю, який проводять уповноважені державні органи та установи, що обслуговують здійснення фінансових операцій, відстежують та фіксують фінансові операції, які відповідають, згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», критеріям сумнівності, аналізують одержану інформацію про сумнівні операції з метою виявлення схем та механізмів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму.
М. Прошунін	Система законодавчо закріплених інформаційних, контрольних і правоохоронних процедур, здійснюваних органами й агентами, мета яких полягає у запобіганні використанню фінансової системи для легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму і мінімізації ризику причетності агентів фінансового моніторингу до легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму.

Проаналізувавши думки авторів, можна узагальнити, що фінансовий моніторинг – це система заходів, спрямованих на постійне спостереження з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції пов'язані з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом. Щодо суб'єктів фінансового моніторингу думки авторів розходяться, так багато авторів зазначають, що це комплекс заходів, який здійснює держава та фінансові агенти, хтось покладає фінансовий моніторинг окремо на контроль банків або держави.

Поняття фінансовий моніторинг визначено статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №361-IX від 06.12.2019. Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [4].

Державний фінансовий моніторинг передбачає сукупність заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу з метою виконання вимог зазначеного Закону; за суб'єктами проведення він поділяється на моніторинг спеціально уповноваженого органу, моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу, а саме:

- державний фінансовий моніторинг спеціально уповноваженого органу – сукупність заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подається до спеціально уповноваженого органу суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та/або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або з іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України та інших заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії;

- державний фінансовий моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу – сукупність заходів, що вживаються іншими суб'єктами, визначеними частиною третьою статті 6 Закону, і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії [4].

Первинний фінансовий моніторинг – передбачає сукупність заходів, які вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу (організації або особи, які здійснюють першу лінію оборони в боротьбі зі відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, а саме: банки та небанківські фінансові установи, страхові компанії та інші) і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії [4].

Фінансовий моніторинг є важливою складовою системи детінізації бізнесу, оскільки він дозволяє виявляти та уникати фінансової злочинності, такої як відмивання грошей, фінансування тероризму, корупція тощо.

Сутність фінансового моніторингу полягає в забезпеченні постійного контролю за фінансовими операціями бізнесу з метою виявлення неправомірних дій та забезпечення дотримання вимог законодавства в галузі фінансів.

Роль фінансового моніторингу в системі детінізації бізнесу полягає в забезпеченні належного рівня безпеки фінансових операцій та виявленні потенційно небезпечних клієнтів. Крім того, фінансовий моніторинг дозволяє зменшити ризики фінансової втрати та забезпечити відповідність законодавству в галузі фінансів. Для цього використовують різноманітні методи та засоби контролю, включаючи моніторинг фінансових операцій, проведення аналізу клієнтської бази, використання рейтингів ризику та інші. Наведемо декілька прикладів спеціалізованих програмних засобів та методів аналізу фінансових даних:

- "Palantir Gotham": програмний засіб для аналізу великих обсягів даних, який використовується в американському ФБР та ЦРУ для боротьби з тероризмом та злочинністю.

- "Quovo": платформа для збору та обробки даних про фінансові активи клієнтів, яку використовують фінансові консультанти та різноманітні фінтех-стартапи.
- "Kensho": програмний засіб для аналізу впливу різноманітних факторів на фінансові ринки, що використовується фондами та інвестиційними банками.
- "TensorFlow": відкрите програмне забезпечення для машинного навчання, яке може бути використане для аналізу фінансових даних.

Ці засоби та методи дозволяють швидко та ефективно аналізувати великі обсяги даних про фінансові операції та виявляти потенційно незаконну діяльність. Однак, їх використання потребує дотримання вимог до захисту персональних даних та інших прав користувачів.

Отже, фінансовий моніторинг є важливим елементом системи детінізації бізнесу, який дозволяє забезпечити належний рівень безпеки фінансових операцій та виявлення потенційно небезпечних клієнтів та операцій. За допомогою фінансового моніторингу можна вчасно виявити та запобігти незаконним діям та втратам, що можуть виникнути в результаті фінансових злочинів.

У системі детінізації бізнесу фінансовий моніторинг зазвичай здійснюється згідно з вимогами національного законодавства, а також міжнародних стандартів та рекомендацій в галузі боротьби з фінансовою злочинністю. Наприклад, фінансова діяльність за правом Європейського Союзу має здійснюватися відповідно до директив та регуляторних актів, які передбачають використання систем фінансового моніторингу та інших заходів для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

У результаті використання фінансового моніторингу підприємства можуть знизити ризики фінансової втрати та шкоди своїй репутації, а також сприяти підвищенню рівня довіри від клієнтів та інвесторів.

1.3. Організація фінансового моніторингу

Організація фінансового моніторингу – це процес виявлення, аналізу та повідомлення про фінансові транзакції, які можуть бути пов'язані зі злочинністю або тероризмом. Організація фінансового моніторингу є важливою складовою боротьби зі злочинністю та тероризмом, оскільки вона дозволяє виявляти та перешкоджати фінансуванню цих діяльностей.

Основні етапи організації фінансового моніторингу:

- Встановлення процедур та політик фінансового моніторингу.
- Навчання працівників, які будуть відповідальні за фінансовий моніторинг.
- Впровадження програмного забезпечення та інших інструментів для автоматизації фінансового моніторингу.
- Встановлення процедур перевірки та аудиту фінансового моніторингу.
- Встановлення зв'язків з органами державної влади, які мають відношення до боротьби зі злочинністю та тероризмом.
- Розробка та впровадження процедур звітування про виявлені підозрілі транзакції.

Організація фінансового моніторингу вимагає наявності кваліфікованих співробітників, які знають процеси фінансового моніторингу та здатні виявляти підозрілі транзакції.

Вимоги до працівників у сфері фінансового моніторингу зазвичай встановлюються регуляторами та наглядовими органами, що займаються контролем за фінансовими установами. Основні вимоги до працівників у цій сфері можуть включати:

- Знання законодавства: працівники повинні мати розуміння правових вимог, що стосуються фінансового моніторингу, включаючи міжнародні стандарти.

- Знання фінансових інструментів: працівники повинні бути знайомі з різними фінансовими інструментами та їх використанням, щоб вірно ідентифікувати потенційно незаконну діяльність.
- Знання методів моніторингу: працівники повинні володіти знаннями про методи моніторингу фінансових операцій та інші підходи, які використовуються для виявлення незаконної діяльності.
- Аналітичні навички: працівники повинні мати розвинені аналітичні навички, щоб виявляти тенденції та аномалії в фінансових даних, що можуть свідчити про незаконну діяльність.
- Етичні стандарти: працівники повинні дотримуватись високих етичних стандартів та забезпечувати конфіденційність даних, що обробляються.
- Технічні навички: працівники повинні мати розуміння технічних засобів, що використовуються для фінансового моніторингу, та бути здатні до їх використання [49].

Важливо також мати високоякісне програмне забезпечення та інші інструменти для ефективного фінансового моніторингу.

Крім того, ефективна організація фінансового моніторингу передбачає налагодження міцної системи взаємодії між органами, що здійснюють контроль та нагляд за фінансовими операціями, зокрема з банківськими установами, правоохоронними органами, митними службами та іншими суб'єктами.

Важливо також мати чіткі процедури збору та аналізу інформації про клієнтів, включаючи їх фінансову історію та транзакційну активність, а також інформацію про бенефіціарних власників та пов'язаних осіб. Рекомендації FATF містять інформацію про те, як визначати кінцевого бенефіціарного власника [52]. Це дозволяє відокремити нормальну фінансову діяльність від потенційно небезпечної та підозрілої.

Маючи потужний виробничий потенціал та через ряд причин, що були виокремлені в роботі раніше, Україна зіштовхнулась з розвитком тіньової економіки, а отже й мала розробити комплекс заходів детінізації бізнесу, центральною ланкою яких є фінансовий моніторинг.

Як зазначено вище – важливим інструментом запобігання легалізації доходів, отриманим злочинним шляхом, є система заходів, які спрямовані на постійний моніторинг операцій та руху коштів, зокрема на рахунках клієнтів банку. Основною складовою частиною системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним способом, є система фінансового моніторингу. Вона має, з одного боку, відповідати міжнародним нормам та стандартам, а з другого – максимально враховувати вже наявну фінансову систему конкретної країни.

Окреме місце в системі фінансового моніторингу посідає Національний банк України, здійснюючи регулювання у сфері економіки, зокрема забезпечуючи регулювання на основі законодавчої бази. Державне управління економікою, особливо у сфері фінансового моніторингу, здійснюється на основі принципу невтручання органів державної влади у господарську діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, держава, встановлюючи загальнообов'язкові правила поведінки щодо здійснення фінансового моніторингу, надає господарюючим суб'єктам, зокрема банкам, визначати та встановлювати внутрішні положення, згідно яких здійснюється фінансове регулювання.

Фінансовий моніторинг в Україні здійснювався до 2020 р також Національною комісією, що здійснювала державне регулювання у сферах ринків фінансових послуг - Нацкомфінпослуг, яка була створена відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" (комісія діяла у 2011—2020 роках). Головним завданням НКЦРФП було забезпечення стабільності фінансового сектору країни та захисту фінансових інтересів громадян і підприємств від злочинних дій, таких як грошове відмивання та фінансування тероризму.

До компетенції НКЦРФП належали реєстрація та контроль фінансових установ, а також здійснення моніторингу фінансових операцій, спрямованих на виявлення можливих злочинних дій, пов'язаних з грошовим відмиванням та фінансуванням тероризму. Крім того, НКЦРФП співпрацювала з міжнародними організаціями, такими як Financial Action Task Force (FATF) та Egmont Group of Financial Intelligence Units, з метою вдосконалення національної системи

фінансового моніторингу та забезпечення міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю в фінансовому секторі.

НКЦРФП також співпрацювала з правоохоронними органами та іншими державними органами України для ефективного виявлення та протидії злочинним діям в сфері фінансових послуг.

Окрім того, в Україні існує Національне бюро розслідувань, яке займається розслідуванням злочинів в сфері фінансових послуг, зокрема грошового відмивання та фінансування тероризму. Національне бюро розслідувань співпрацює з різними органами для виявлення та розслідування таких злочинів [53].

Україна також активно працює над вдосконаленням своєї системи фінансового моніторингу згідно з міжнародними стандартами. У 2020 році Україна успішно пройшла повну оцінку за методологією Financial Action Task Force (FATF) щодо боротьби з грошовим відмиванням та фінансуванням тероризму. Оцінка підтвердила, що Україна виконує міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу та забезпечує ефективну боротьбу зі злочинністю в цій галузі [54].

Організація фінансового моніторингу є обов'язковою для більшості фінансових установ, таких як банки, страхові компанії, інвестиційні фонди тощо. Деякі країни мають спеціалізовані установи, що займаються фінансовим моніторингом на рівні держави, наприклад, Фінансову розвідку в Італії та Фінансову службу у США.

Розглянемо досвід країн світу у сфері фінансового моніторингу. Аналіз літератури та видань іноземних авторів дозволяє стверджувати, що синонімом фінансового моніторингу є термін «фінансова розвідка».

Фінансовий моніторинг в США – це система заходів, які забезпечують виявлення та запобігання фінансовим злочинам, таких як відмивання грошей, фінансування тероризму та інші злочини, пов'язані з фінансами.

25 квітня 1990 у США було створено Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) — бюро Міністерства фінансів Сполучених Штатів, яке збирає та

аналізує інформацію про фінансові операції з метою боротьби з відмиванням коштів у США та за кордон, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами [55].

В листопаді 2013 року Директор FinCEN описав місію як «захист фінансової системи від незаконного використання, боротьба з відмиванням грошей та сприяти національній безпеці» [4].

Діяльність організації було розширено в 1994 році, щоб включити регулятивні обов'язки щодо адміністрування Закону про банківську таємницю, одного з найпотужніших видів зброї країни для запобігання корупції у фінансовій системі США.

Основні функції діяльності організації:

- Підтримка загальнодержавної служби доступу до даних із різноманітною інформацією про фінансові операції;
- Аналіз і розповсюдження інформації для підтримки професіоналів із розслідування правоохоронних органів на федеральному, державному, місцевому та міжнародному рівнях;
- Визначення нових тенденцій і методів відмивання грошей та інших фінансових злочинів;
- Виконує функції підрозділу фінансової розвідки Сполучених Штатів;
- Виконання інших делегованих регуляторних повноважень.

1 січня 2021 року Конгрес прийняв Закон про дозвіл на національну оборону (NDAA) на 2021 фінансовий рік, який передбачав значні реформи режиму боротьби з відмиванням грошей (AML) США. NDAA включає Закон про боротьбу з відмиванням грошей 2020 року (Закон про боротьбу з відмиванням грошей) і, в рамках Закону про боротьбу з відмиванням коштів, Закон про корпоративну прозорість (СТА). Ці закони вимагають від фінансових установ проводити ідентифікацію клієнтів, моніторити їхні фінансові операції та звітувати про підозрілі транзакції до компетентних органів [56].

Фінансовий моніторинг в США проводиться на різних рівнях – від рівня окремих фінансових установ до національного рівня. Окрім законодавчих заходів,

існують також різні організації та програми, які сприяють фінансовому моніторингу в США.

Терористичні напади на США 11 вересня 2001 року є одними з найбільш руйнівних і трагічних терористичних актів у світовій історії. Вранці 11 вересня 2001 року 19 терористів, які були зв'язані з терористичною організацією "Аль-Каїда", захопили чотири пасажирські літаки, які летіли в США. Один з літаків був спрямований в Північну вежу Будинку Торгівлі в Нью-Йорку, інший - в Південну вежу Будинку Торгівлі. Третій літак був направлений в Пентагон у Вашингтоні, а четвертий літак, який направлявся до Вашингтона, був захоплений пасажирами та розбився в полі в Штаті Пенсильванія.

Після цих нападів США розпочали широкомасштабну боротьбу з тероризмом, яка досі триває. Національне управління безпеки США було переорганізовано, американська військова кампанія проти терористів розгорнулася в кількох країнах, включаючи Афганістан, Ірак і Сирію. У результаті цієї боротьби було затримано та знищено багатьох лідерів терористичних організацій, але загроза тероризму залишається актуальною і досі.

Одна з таких програм – це програма Patriot Act [55], яка була запроваджена після терористичних нападів 11 вересня 2001 року. Ця програма встановлює більш жорсткі правила відносно ідентифікації клієнтів та моніторингу їхніх фінансових операцій. Також в рамках цієї програми була створена спеціальна установа – Фінансовий розвідувальний центр (FinCEN), яка відповідає за збір та аналіз інформації про підозрілі фінансові операції.

Окрім Patriot Act, в США існують різні регуляторні органи, які забезпечують виконання законодавства щодо фінансового моніторингу. Наприклад, Федеральна резервна система, Федеральна комісія з цінних паперів та бірж (SEC) та Центральний банк США (Fed) забезпечують відповідність фінансових установ законодавству про боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Також в США діє програма Special Measures [55], яка дозволяє Фінансовому розвідувальному центру вживати додаткових заходів контролю для фінансових установ, які є особливо підозрілими на здійснення фінансових злочинів.

Загалом, фінансовий моніторинг є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності та безпеки в США. Він допомагає у виявленні та запобіганні фінансових злочинів, таких як відмивання грошей, фінансування тероризму, корупція та інші. Без ефективного фінансового моніторингу можливість для злочинців переводити та легалізувати злочинно здобуті кошти збільшується.

У США також існують різні системи та інструменти, які допомагають у фінансовому моніторингу. Наприклад, одна з таких систем - Bank Secrecy Act (BSA) [55], яка вимагає від банків та інших фінансових установ зберігати та передавати інформацію про підозрілі фінансові операції до Фінансового розвідувального центру (FinCEN). Ця система допомагає забезпечити фінансову безпеку в США та виявляти підозрілі транзакції, які можуть бути пов'язані з злочинністю.

Окрім цього, у США діє також програма Know Your Customer (KYC). Метою програми KYC є запобігання фінансовим злочинам, зокрема відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Для цього банки та інші фінансові установи зобов'язані здійснювати комплексну перевірку клієнтів на відповідність їхніх даних та операцій нормативним вимогам. При цьому встановлюється порядок збору та аналізу даних про клієнта, його джерела доходів, платіжні операції та інші параметри.

У цілому, фінансовий моніторинг є важливим елементом для забезпечення фінансової безпеки та боротьби зі злочинністю в США.

Для забезпечення відповідності програми KYC вимогам законодавства в Україні використовуються спеціалізовані програмні засоби та методи аналізу, які дозволяють зібрати та обробити великі обсяги даних.

В Україні програма KYC здійснюється згідно з низкою законодавчих актів, зокрема:

– Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 6 грудня 2018 року № 249-IX;

– Постанова Національного банку України "Про затвердження Правил внутрішнього контролю в банківській системі України в частині запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 19 липня 2019 року № 97;

– Постанова Національного банку України "Про затвердження Правил здійснення фінансового моніторингу банківськими установами та іншими суб'єктами первинної фінансової ланки" від 26 грудня 2019 року № 164.

Організація фінансового моніторингу в Європі здійснюється на різних рівнях та відповідно до різних стандартів та вимог.

На рівні Європейського Союзу (ЄС) існує протидія фінансуванню тероризму, що базується на чотирьох основних документах: Директива ЄС про антибланшування грошей, Регламент ЄС про інформаційні повідомлення про перекази коштів, Регламент ЄС про заморожування активів та Рішення Ради ЄС про обмеження фінансування тероризму. Ці документи містять вимоги щодо реєстрації та ідентифікації клієнтів, проведення контролю за операціями з коштами, звітності та співпраці між фінансовими установами та відповідними органами контролю.

Окрім того, в Європі діє Фінансова діяльність завдяки електронним засобам (FinTech), яка забезпечує нові можливості та виклики для фінансового моніторингу. Для забезпечення ефективного фінансового моніторингу в цій сфері потрібна співпраця між фінансовими установами, відповідними органами контролю та розробниками програмного забезпечення.

Нарешті, в Європі також існують регіональні і міжнародні органи, які забезпечують співпрацю та координацію з метою боротьби з антибланшуванням грошей та протидії фінансуванню тероризму. Наприклад, Financial Action Task

Force (FATF) – міжнародна інституція, створена з метою розробки та підтримки стандартів та рекомендацій щодо антибланшування грошей та протидії фінансуванню тероризму.

У Польщі фінансовий моніторинг здійснює Державне агентство фінансового моніторингу (Polish Financial Supervision Authority, KNF). KNF було створено у 2006 р. і його основним завданням є забезпечення стабільності фінансового сектору країни та захисту фінансових інтересів громадян і підприємств від злочинних дій, таких як грошове відмивання та фінансування тероризму.

KNF здійснює моніторинг та контроль за фінансовою діяльністю усіх суб'єктів, що входять до складу фінансового сектору Польщі, таких як банки, страхові компанії, пенсійні фонди та інші. Агентство також має право здійснювати розслідування та вносити судові позови у разі виявлення порушень фінансового законодавства.

KNF має широку мережу міжнародних контактів та співпрацює з різними міжнародними організаціями, такими як Financial Action Task Force (FATF) та Egmont Group of Financial Intelligence Units. Крім того, агентство активно співпрацює з правоохоронними органами та іншими державними органами Польщі для боротьби зі злочинністю в фінансовому секторі [57].

Отже, організація фінансового моніторингу є важливою складовою боротьби зі злочинністю та захисту економічних інтересів держави. Він дозволяє запобігати шкідливим наслідкам фінансових злочинів, таких як підриг економічної стабільності, відчуження активів та наслідки для національної безпеки держави.

Фінансовий моніторинг має багато переваг, однак, він може також мати деякі обмеження. Наприклад, може призвести до порушення прав людини та приватності, якщо збір та обмін інформацією будуть неадекватно регульовані. Тому необхідно забезпечити баланс між безпекою і приватністю та забезпечити належне регулювання фінансового моніторингу.

Проаналізувавши досвід інших країн варто зазначити, що Україна здійснює фінансовий моніторинг у відповідності з міжнародними стандартами, однак, існують деякі проблеми, які можна покращити для підвищення ефективності та якості організації фінансового моніторингу. Деякі з них:

- Підвищення кваліфікації фахівців. Необхідно забезпечити високу кваліфікацію фахівців, які проводять фінансовий моніторинг, а також забезпечити постійне підвищення кваліфікації, щоб вони могли ефективно виконувати свої обов'язки.

- Забезпечення належної фінансової підтримки. Фінансовий моніторинг повинен мати достатній бюджет та ресурси, щоб забезпечити ефективність та якість своєї діяльності.

- Покращення співпраці з іншими країнами. Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами у сфері фінансового моніторингу та обмінюватися інформацією для боротьби зі злочинністю та міжнародним фінансовим шахрайством.

- Вдосконалення правового регулювання. Необхідно забезпечити належне правове регулювання фінансового моніторингу, зокрема, у сфері збору та обміну інформацією, а також визначенням відповідальних органів та процедур.

- Використання сучасних технологій. Фінансовий моніторинг повинен використовувати сучасні технології та програмне забезпечення для автоматизації процесів.

- Посилення контролю та нагляду. Необхідно забезпечити ефективний контроль та нагляд за діяльністю органів фінансового моніторингу, щоб уникнути можливих зловживань та корупції.

- Підвищення свідомості громадськості. Громадськість повинна бути більш обізнаною щодо фінансового моніторингу та його важливості в боротьбі зі злочинністю та тероризмом. Необхідно проводити інформаційні кампанії та навчальні заходи для громадян.

- Розроблення механізмів виявлення та усунення проблем. Україна повинна розробити ефективні механізми виявлення та усунення проблем у сфері

фінансового моніторингу, а також виявлення порушень та злочинних дій у цій сфері.

- Створення сприятливих умов для бізнесу. Необхідно створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та інвестицій у країні, що знизить ризик фінансових злочинів та підвищить ефективність фінансового моніторингу.

Всі ці заходи спрямовані на покращення ефективності та якості організації фінансового моніторингу в Україні, що допоможе зменшити ризики фінансової злочинності та тероризму, зберегти стабільність фінансової системи та забезпечити відповідність міжнародним стандартам та вимогам.

Висновок до Розділу 1

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що фінансовий моніторинг є важливим інструментом у запобіганні та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Він спрямований на виявлення та аналіз підозрілих фінансових операцій осіб.

Основні принципи фінансового моніторингу включають ідентифікацію клієнта, встановлення його фінансового профілю, моніторинг фінансових транзакцій, аналіз підозрілих операцій та повідомлення про них до відповідних органів.

Законодавча база, яка регулює фінансовий моніторинг, має бути ефективною та відповідати міжнародним стандартам. Вона повинна передбачати обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу, процедури перевірки клієнтів, збереження та обмін інформацією, а також встановлювати санкції за порушення вимог фінансового моніторингу.

Важливими аспектами є впровадження ефективних систем фінансового моніторингу вимагає наявності кваліфікованого персоналу, використання спеціалізованих програмних засобів, взаємодія та співпраця між суб'єктами первинного фінансового моніторингу, компетентними органами та міжнародними

структурами. Обмін інформацією та спільні дії допомагають виявити складні міжнародні схеми відмивання грошей та забезпечити їх належне розслідування.

Фінансовий моніторинг повинен бути системним і постійним процесом, оскільки методи відмивання коштів постійно змінюються. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу повинні постійно оновлювати свої підходи, вдосконалювати методи аналізу та використовувати нові технології для ефективного виявлення підозрілих операцій.

Впровадження ефективних заходів фінансового моніторингу сприяє зниженню ризиків для фінансових установ, сприяє збереженню репутації та забезпечує відповідність вимогам законодавства. Правильно налагоджена система фінансового моніторингу допомагає зберегти фінансову стабільність і сприяє загальній боротьбі зі злочинністю.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз рівня тінізації економіки та схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні.

Тінізація економіки є складним явищем, що відображається в різних аспектах економічної діяльності. Щоб провести аналіз рівня тінізації економіки України, необхідно взяти до уваги різні аспекти, такі як рівень тіншових операцій, незадекларованої зайнятості, нелегальної міграції та інше. Для цього в роботі розглянуто наукову літературу та дослідження, проведені у цій сфері за останні роки.

Розглянемо ситуацію на ринку праці України за 2020-2021 роки за даними Державної служби зайнятості (рис. 2.1).

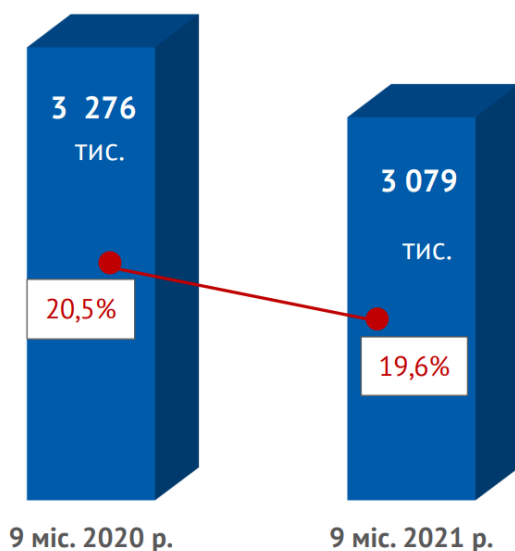

Рисунок 2.1 - Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, % [57]

За даними Державної служби статистики України, у III кварталі 2021 року кількість зайнятого населення становила 16,0 млн осіб, що на 75 тис. осіб більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Рівень зайнятості становив 56,9% проти 56,1% у III кварталі 2020 року. Однак, у зв'язку із суттєвим погіршенням ситуації на ринку праці під час жорстких карантинних обмежень у I кварталі 2021 року, кількість зайнятого населення в середньому за 9 місяців 2021 року, у порівнянні з 9 місяцями 2020 року, скоротилася на 286 тис. осіб та становила 15,7 млн осіб. Рівень зайнятості населення скоротився з 56,5% до 56,0%. Зокрема, серед жінок рівень зайнятості за 9 місяців 2021 року становив 50,7%, серед чоловіків – 61,9%; серед мешканців міської місцевості 56,9% та 54,2% серед мешканців сільської місцевості. Найвищий рівень зайнятості спостерігався серед громадян у віці 40-49 років (77,2%), а найнижчий – серед осіб у віці 60-70 років (13,1%) та молоді віком 15-24 роки (25,1%). Низький рівень зайнятості молоді обумовлений тим, що значна кількість осіб у цьому віці навчається та не входить до складу робочої сили.

Щодо неформальної зайнятості населення (рис. 2.2). Кількість неформально зайнятих громадян у віці 15-70 років, за 9 місяців 2021 року, у порівнянні з 9 місяцями 2020 року, скоротилася на 196 тис. осіб та становила 3,1 млн осіб, або 19,6% усіх зайнятих громадян. Серед жінок частка зайнятих у неформальному секторі економіки становила 16,5%, серед чоловіків – 22,4%. Серед мешканців міської місцевості частка зайнятих у неформальному секторі економіки становила 12,2%, серед мешканців сільської місцевості - 35,9%. Серед видів економічної діяльності, найбільш поширеною неформальною зайнятістю була у сільському, лісовому та рибному господарствах (46%), у будівництві (17%), а також в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів (15%) [57].

Кількість та частка громадян у віці 15-70 років зайнятих у неформальному секторі

Структура зайнятих у неформальному секторі за видами економічної діяльності

Рисунок 2.2 - Структура зайнятих у неформальному секторі за 2020-2021 роки [57]

Проаналізувавши дані Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості України можна зробити висновки, що, незважаючи на важку економічну ситуацію у світі рівень незадекларованої діяльності був зменшений, що пов'язано з рядом заходів, які запроваджує Уряд країни, а саме: поліпшення податкової системи, розвиток електронного урядування; збільшення штрафів та відповідальності за незаконну діяльність та несплату податків, що допомагає зменшити мотивацію для незаконних дій; проведення кампаній з протидії незадекларованій діяльності, що мають на меті збільшення усвідомлення ризиків та наслідків незаконної діяльності серед населення та підприємців; співпраця з міжнародними організаціями; впровадження системи моніторингу податкових зобов'язань, що дозволяє відстежувати оподаткування підприємств у режимі онлайн. Окремо варто зазначити щодо законодавчих ініціатив: Парламент України працює над прийняттям законів, що спрямовані на зменшення незадекларованої діяльності та підвищення ефективності контролю за оподаткуванням, наприклад, було прийнято Закон про внесення змін до Податкового кодексу України щодо електронного документообігу.

Одним зі значущих досліджень щодо тінізації економіки в Україні було проведено в 2018 році Інститутом економіки та прогнозування НАН України у співпраці з Міністерством економіки. Головною метою дослідження було визначення рівня тінізації економіки та її впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Дослідження включало аналіз статистичних даних, анкетування підприємств та експертів, а також економетричну оцінку впливу тінізації на економіку. Результати дослідження показали, що тінізація економіки в Україні є значним проблемою, яка створює перешкоди для розвитку бізнесу та зменшення бюджетних надходжень.

Зокрема, дослідження показало, що у сільському господарстві тінізація становить більше 50%, в енергетиці - 40%, у сфері послуг - 35%, а в промисловості - 30%. Найбільше тінізованими галузями є будівництво, оптова та роздрібна торгівля, а також транспорт та зв'язок.

У 2020 році тінізація економіки України продовжувала залишатися актуальною проблемою. Згідно з дослідженням "Тіньова економіка в Україні: оцінки та пропозиції щодо зменшення" від Інституту економіки та прогнозування НАН України, тіньовий сектор економіки України у 2020 році становив більше 40% ВВП [60].

Для зменшення тінізації економіки у 2020 році були запроваджені деякі заходи, зокрема, зниження ставки ПДВ з 20% до 18%, спрощення процедур реєстрації та оподаткування для підприємств малого та середнього бізнесу, запровадження нової системи контролю за платежами до бюджету, покращення умов для інвестування та стимулювання інноваційної діяльності.

Однак, незважаючи на ці заходи, тінізація економіки залишалася високою, що вказує на необхідність проведення комплексної реформи економіки та забезпечення прозорості та стабільності бізнес-середовища в Україні.

Згідно з офіційними даними, рівень тінізації економіки України у 2021 році становив біля 35% ВВП [58]. Це означає, що більше третини економіки

функціонує в тіні, що негативно впливає на бюджетні надходження, конкурентоспроможність країни, якість життя громадян та інші аспекти.

Щодо схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні, вони можуть бути різноманітними. До них можна віднести створення фіктивних компаній, використання банківських систем для переміщення коштів, зловживання владою та інше. Такі схеми сприяють легалізації коштів, які були одержані злочинним шляхом, та роблять їх важкою для виявлення та відслідковування.

Далі розглянемо найбільш розповсюджені схеми легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом.

Використання "фірм-дружок". Це означає створення фіктивних компаній, які насправді не ведуть жодної діяльності, але на папері здають звіти про оборот коштів. Ці компанії можуть бути використані для відмивання коштів через відкриття банківських рахунків, орендування нерухомості, покупки активів тощо.

Один з реальних прикладів використання "фірм-дружок" в Україні був пов'язаний з легалізацією коштів, одержаних зі злочинних дій в галузі видобування вугілля. За даними Національного антикорупційного бюро України, у 2017 році троє осіб зареєстрували в селищі Мирне на Донеччині дві фіктивні фірми з обмеженою відповідальністю, які мали на меті легалізувати кошти, одержані зі злочинної діяльності [59]. Ці фірми не здійснювали реальної діяльності, але вони отримували перекази коштів з інших компаній, пов'язаних із злочинними угрупованнями, та переказували їх далі. Згідно з даними слідства, протягом 2017-2018 років, через ці фірми проходили мільйони гривень. У лютому 2020 року, Національне антикорупційне бюро України затримало трьох осіб, зокрема засновника однієї з фірм-дружків, яких підозрювали в легалізації доходів зі злочинної діяльності. Справа досі перебуває на розгляді в суді.

Використання нелегальних гральних закладів та казино. Ці заклади можуть бути використані для легалізації великих сум грошей шляхом виплати виграшів або просто переказування коштів на рахунки, пов'язані з казино.

У березні 2023 року було опубліковано статтю на офіційному сайті Служби безпеки України [61], з інформацією, що СБУ та БЕБ підозрюють посадовців одного з банків Києва у відмиванні грошей підпільними онлайн-казино. Встановлено, що посадовці банку налагодили механізм «легалізації» грошей неліцензованих онлайн-казино та букмекерських контор під виглядом надання інноваційних платіжних послуг.

Таким чином ділки «обслуговували» нелегальний гральний бізнес, загальний обіг якого оцінюється у – 180 млрд грн на рік. Тіньовий прибуток банку від незаконних фінансових операцій щорічно становив більше ніж 2,5 млрд грн.

Для реалізації схеми її організатори створили розгалужену платіжну інфраструктуру, до якої залучили понад 20 підконтрольних комерційних структур. Їхні рахунки використовували для зарахування коштів від поповнення ігрових акаунтів на сайтах азартних ігор [61].

Потім переведені гроші виводили у тінь через мережу афілійованих фірм і розподіляли серед організаторів обладнання.

Крім того, правоохоронці задокументували численні факти проведення платежів з карток російських банків. Це відбувалося уже після повномасштабного вторгнення РФ в обхід відповідної заборони Національного банку України.

Співробітники СБУ спільно з детективами БЕБ проводять обшуки в офісах банку та підконтрольних йому компаніях. Ці дії відбуваються у межах кримінального провадження, розпочатого за двома статтями Кримінального кодексу України: ч. 3 ст. 212 (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)); ч. 2 ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем).

Використання наркотиків та їх торгівлі. Злочинці можуть використовувати доходи від наркотиків для покупки активів, таких як нерухомість, автомобілі, ювелірні вироби тощо.

Легалізація коштів через криптовалюту – це ще одна зі схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, яка отримує все більшу популярність в світі, включаючи Україну.

Криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum, Litecoin та інші, є цифровими або віртуальними валютами, які працюють на основі блокчейн технології. Криптовалюти можуть бути використані для переказу грошей в інтернеті без посередників, таких як банки, що дозволяє зберігати анонімність.

Злочинні елементи можуть використовувати криптовалюти для легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, шляхом конвертації готівки в криптовалюту, а потім переведення її на банківський рахунок чи інший актив, який можна легально продати чи використати для інвестування. Крім того, криптовалюти можуть використовуватися для онлайн-торгівлі нелегальними товарами та послугами.

Один з відомих прикладів такої схеми - це справа про підозрюваного у вбивстві засновника криптовалютної біржі QuadrigaCX Геральда Коттена. За звинуваченням, Коттен вивів з компанії понад 200 мільйонів доларів в криптовалюті, використовуючи різні шахрайські схеми. Із цих коштів було куплено нерухомість, яхти та інші розкоші. Після смерті Коттена в 2018 році, компанія не змогла повернути гроші своїм клієнтам [15].

Внаслідок розслідування цієї справи було встановлено, що Коттен використовував криптовалютні гаманці на іменах підрядників, які не мали жодного відношення до біржі, для переказу коштів. Таким чином, він забезпечив анонімність та унеможливив відстеження коштів органами правопорядку.

Цей приклад показує, як складно відстежити та контролювати фінансові операції з використанням криптовалют та як вони можуть бути використані для легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом. Тому важливо, щоб держава розробляла та впроваджувала ефективні механізми контролю та регулювання ринку криптовалют, які б дозволяли запобігати використанню їх для фінансування злочинної діяльності та легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом.

В Україні діє законодавство, яке регулює використання криптовалют. Наприклад, згідно з Законом України "Про валюту і валютні операції", криптовалюти не визнаються законним засобом платежу в Україні. Також,

відповідно до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", проведення фінансових операцій з використанням криптовалют визнається валютною операцією, яка підлягає відслідковуванню та контролю з боку відповідних органів.

Також, Національний банк України виступив з ініціативою змінити законодавство щодо криптовалют та ввести обов'язкову ідентифікацію користувачів криптовалютних гаманців. Це має на меті запобігти використанню криптовалют для легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, та підвищити рівень безпеки та контролю над фінансовими операціями з використанням криптовалют.

Використання електронних платіжних систем. Злочинці можуть використовувати електронні платіжні системи для переказування коштів з одного рахунку на інший, що може ускладнити їх відстеження та ідентифікацію.

Один з відомих прикладів - це справа про хакерів, які викрали більше 100 мільйонів доларів з різних банків у світі, включаючи банківську систему в Україні. Злочинна група використовувала електронну платіжну систему Liberty Reserve, яка була відома своєю анонімністю та незалежністю від регуляторів. Ця система дозволяла користувачам використовувати псевдоніми та не була пов'язана з банківськими рахунками. За допомогою Liberty Reserve злочинці вивели гроші в країни, які не мали ефективної системи контролю за фінансовими операціями. Після того, як Liberty Reserve була закрита в 2013 році за звинуваченнями у зловживанні та легалізації коштів, злочинні групи почали використовувати інші електронні платіжні системи, які пропонують подібні анонімні та незалежні від регуляторів можливості [69].

Використання валютних операцій. Злочинці можуть використовувати валютні операції для легалізації коштів, переміщуючи їх через різні країни та використовуючи компанії з офшорних зон.

Один з відомих прикладів легалізації коштів з використанням валютних операцій - це справа про Пола Манафорта, колишнього керівника виборчої кампанії Дональда Трампа.

Манафорт був звинувачений у відмиванні коштів та порушенні законодавства про реєстрацію лобістів на користь уряду України. За допомогою своїх консультаційних послуг Манафорт отримав понад 60 мільйонів доларів від уряду України та її політичних партій, які були відправлені на банківські рахунки в офшорних юрисдикціях.

Заради легалізації цих коштів Манафорт використовував складні валютні операції через банк в Кіпрі, який працював з офшорними юрисдикціями. Ці операції включали переказ коштів з одного рахунку на інший, обмін валют, внесення грошових переказів на підрозділи компаній, які належали Манафорту, в різних країнах.

Манафорт також використовував валютні операції для збільшення своїх активів за кордоном та ухилення від сплати податків. Він отримав фальшиві інвестиційні заявки від офшорних компаній, які були пов'язані з ним, та використовував ці заявки для отримання від банків кредитів, які потім використовував для збільшення своїх активів за кордоном [70].

Основні галузі, де тінізація економіки була найбільш помітна в Україні у 2021 році - це будівництво, торгівля, транспорт та логістика, аграрний сектор та послуги.

Нажаль, сфера будівництва є однією з найбільш тіньових галузей в економіці багатьох країн, в тому числі і в Україні. В будівництві тіньовий сектор складає більше половини від загального обсягу ринку. Це пов'язано з тим, що будівництво вимагає значних фінансових вкладень, а також залучення великої кількості робочої сили, що створює сприятливі умови для здійснення різних схем легалізації коштів в тіньовому секторі.

Однією з найпоширеніших схем легалізації коштів в сфері будівництва є використання "закладних осіб". Це означає, що замовник будівельних робіт виступає в ролі "закладної особи", що надає підрядникам фінансову підтримку та гарантує їх оплату в обмін на отримання частини від здійснених робіт у вигляді непрямих платежів. Цей метод дозволяє уникнути сплати податків та збільшити прибуток підприємств.

Іншою схемою є використання "фіктивних договорів". У цьому випадку будівельна компанія укладає договори з непідконтрольними їй підприємствами, які не виконують зазначену роботу, але отримують платежі від будівельної компанії. Це дозволяє перераховувати кошти від будівельних робіт на рахунки фіктивних підприємств, що зменшує обсяг прибутку та податкового навантаження будівельної компанії та полегшує вивід коштів.

Також поширеною практикою є використання "тіньової зарплати". У цьому випадку робітники отримують частину зарплати офіційно, а частину в "конвертах" - без відповідних відрахувань до бюджету та соціальних фондів. Це дозволяє зменшити витрати на оплату праці та підвищити прибуток компанії.

Інші схеми легалізації коштів в сфері будівництва можуть включати в себе надмірну вартість матеріалів та обладнання, які закупаються компаніями для виконання будівельних робіт, а також підробку документів та зловживання повноваженнями.

Також є відомою схема легалізації коштів через тендерні закупівлі - це один зі способів, які використовуються для легалізації незаконно отриманих коштів. Ця схема передбачає вигреш невеликої кількості тендерів на підрядні роботи за завищеними цінами. У результаті ці компанії отримують додаткові кошти, які можуть бути легалізовані та використані з метою отримання прибутку.

Такі схеми часто використовуються в сфері державних закупівель, де процес тендерів може бути менш прозорим та корупційним. Для вигрешу таких тендерів зазвичай використовуються неправдиві дані щодо вартості та обсягу робіт, а також підроблені документи, які дозволяють підвищити конкурентоспроможність компанії.

На сьогоднішній день в Україні проводяться активні заходи для боротьби з тінізацією економіки в будівельній галузі. Наприклад, у 2020 році було прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів будівельних послуг", який містить положення щодо посилення відповідальності за неналежне виконання будівельних робіт та зменшення кількості неплатоспроможних будівельних компаній.

Також в Україні діє система електронного аукціону для державних та комунальних замовників, що дозволяє зменшити корупцію та збільшити прозорість у процесі закупівель.

Отже, хоча тінізація економіки в сфері будівництва є досить поширеним явищем в Україні, уряд та правоохоронні органи продовжують боротися з цією проблемою та впроваджувати заходи для зменшення тіньового сектору в економіці.

Один з випадків легалізації коштів у будівництві в Україні стосується будівництва майже 30-поверхової житлової багатоповерхівки на вулиці Степана Бандери в місті Києві.

За даними слідства, більшість робіт на будівництві здійснювалися без офіційних договорів з підрядниками та без реєстрації працівників. Роботу на будівництві виконували нелегальні мігранти, які не були зареєстровані в Державній міграційній службі України та не отримували офіційної зарплати. Таким чином, кошти, які використовувалися на будівництво, легалізувалися за рахунок ухилення від сплати податків та порушення законодавства про міграцію.

Пізніше будівництво було зупинено через порушення будівельних норм та відсутність офіційних дозволів на будівництво. У результаті, більшість покупців квартир у цій вежі не отримали своє майно та втратили свої кошти. Цей випадок є лише одним з численних прикладів використання нелегальної праці та порушення законодавства у будівельній галузі для легалізації коштів в Україні.

У сфері торгівлі тінізація проявляється у великому обсязі торгівлі на ринках та через вуличних торговців, а також в зловживанні з податковими відмінностями при імпорті та експорті товарів.

Одна зі схем легалізації коштів у торговельних схемах - це так званий "підземний банк". Ця схема передбачає створення фіктивних контрактів між компаніями з завищеними цінами на товари та послуги. Після цього, одна з компаній перераховує гроші на рахунок іншої компанії, яка фактично є підземним банком. Після цього гроші можуть бути виведені з країни, обійшовши митні та фінансові контролю.

Ще одна схема легалізації коштів у торговельних схемах - це використання фіктивних компаній або "сходинок". У цій схемі фіктивна компанія виступає посередником між двома реальними компаніями, які взаємодіють між собою. При цьому, ці компанії можуть змінювати ціни та обсяги товарів і послуг, що передаються через фіктивну компанію, тим самим створюючи можливість легалізувати незаконно отримані кошти.

Також існують схеми легалізації коштів у торговельних схемах, пов'язані з неправдивим декларуванням товарів та послуг. Наприклад, компанії можуть завищувати вартість продукції або послуг, що дозволяє їм отримати надмірні кошти. Після цього ці кошти можуть бути легалізовані через різноманітні канали, такі як інвестиції, нерухомість або розрахунки з іншими компаніями.

Імпорт товарів може бути використаний як одна зі схем легалізації коштів. За такою схемою, особа, яка має незаконні кошти, може створити фіктивну компанію, яка здійснюватиме імпорт товарів в Україну за завищеними цінами. Ціни на імпортований товар будуть завищеними з тієї причини, що надмірна сума за товар буде передана у вигляді оплати замовлення незаконними коштом. Коли товари будуть продані на внутрішньому ринку за заниженими цінами, незаконні кошти будуть отримані у формі "білої" готівки. Ця схема може бути використана в різних сферах, таких як імпорт автомобілів, електроніки, медичного обладнання та інших товарів.

Один з реальних випадків легалізації коштів у торгівлі стосується компанії "Укртатнафта", що займається імпортом та продажем нафтопродуктів. За даними слідства, компанія легалізувала кошти, отримані з незаконних операцій з імпортом пального, шляхом зменшення показників власної прибутковості за рахунок розрахунків з фіктивними фірмами. Згідно зі звітом фінансової інспекції, компанія зареєструвала 22 фірми зі зв'язками між собою, які здійснювали сумнівні операції з переміщення коштів через свої рахунки в банках. За допомогою цих схем компанія змогла уникнути сплати податків на декілька мільйонів доларів.

Після проведення розслідування було встановлено, що компанія "Укртатнафта" порушувала законодавство щодо оподаткування та легалізації

доходів. У 2018 році компанії було накладено штраф у розмірі понад 12 мільйонів доларів за порушення фінансового законодавства [71].

Тінізація у сфері логістики є наслідком використання нереєстрованих автоперевізників та перевезення вантажів без відповідних документів. Фіктивні контракти - використовуються для збільшення витрат компанії та зменшення податкових платежів. За допомогою фіктивних контрактів кошти від нелегальних джерел можуть бути переведені на рахунки компанії та легалізовані. Розмивання коштів - це процес, який використовується для приховування походження коштів шляхом розподілу невеликих сум на різні рахунки, щоб уникнути виявлення підозрілих транзакцій.

У сільському господарстві тінізація проявляється у нелегальному використанні землі та неофіційних земельних угодах, великої кількості готівки, а також у великому обсязі виробництва та продажу продуктів харчування в тіні. Однією з найпоширеніших є схема використання нелегальних коштів для виплати зарплати працівникам. Ця схема включає в себе переказ коштів на рахунки працівників, зареєстрованих як фізичні особи-підприємці, з метою уникнення сплати податків та зборів до бюджету.

Іншою схемою є використання фіктивних договорів з постачальниками (рис. 2.3). Компанія з реального сектору економіки створює тимчасові компанії з фіктивними власниками, укладає з ними контракти на закупівлю товару, кошти перераховуються на рахунки новостворених компаній, а потім знімаються останніми як готівка на закупку сільськогосподарських товарів у неіснуючих фізичних осіб або знімають на більшу суму ніж буде здійснено купівлю товару, отримуючи неоподатковану (тіньову) готівку для компанії з реального сектору економіки.

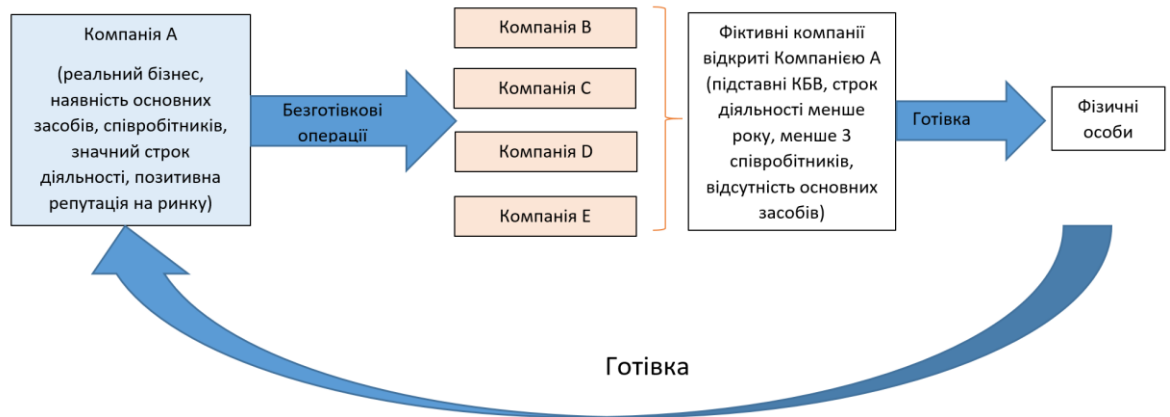

Рисунок 2.3 - Схема легалізації готівкових коштів

Джерело: створено автором

Також один з випадків відмивання коштів у сільському господарстві стався в США у 2017 році. Компанія "Вікторія Фармс" (Victoria Farms) знаходилася в штаті Флорида і займалася вирощуванням помідорів. За даними слідства, власники компанії відмивали кошти через банківські рахунки своєї компанії в Мексиці та Колумбії. Крім того, вони використовували готівку для сплати зарплати працівникам та оплати послуг. При цьому, згідно зі слідством, вони не зареєстрували на рахунках компанії у США значну частину отриманих коштів, тим самим уникнувши сплати податків.

Власники компанії залучали до відмивання коштів треті особи, включаючи постачальників та підрядників. Вони отримували гроші за неіснуючі товари та послуги, забезпечуючи власникам "Вікторія Фармс" можливість приховати походження коштів.

У результаті розслідування було встановлено, що компанія "Вікторія Фармс" відмила понад 20 мільйонів доларів США через свої банківські рахунки в Мексиці та Колумбії. Власників компанії звинуватили в порушенні законів про відмивання грошей та ухиленні від сплати податків. Вони прийняли угоду з прокуратурою та заплатили штраф у розмірі 5 мільйонів доларів США, а також віддали деякі знахідки власності, які були придбані за незаконні кошти [51].

Сфери послуг мають аспекти тінізації через роботу без дозволу, зловживання державними програмами та соціальними пільгами, а також неплатежів за послуги, які надаються в тіні, завищені ціни за надання послуг.

Також кожного року Державна служба фінансового моніторингу України викладає «Типологічне дослідження на тему: «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)»» [62]. У типологічному дослідженні проведено вивчення питань, пов'язаних з виявленням, розкриттям та розслідуванням актуальних схем легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму), розкрито зміст і характеристику різних схем відмивання доходів та вчинення інших злочинів.

Також висвітлено методи, способи та інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму), індикатори виявлення учасників протиправних схем. Визначена важлива роль застосування ризико-орієнтованого підходу з метою стримування вищевказаних злочинів.

Типологічне дослідження може стати підґрунтям для визначення підозрілості фінансової операції або діяльності з відмивання доходів та вчинення інших злочинів.

Результати проведеного типологічного дослідження у 2021 році вказують на зростання в умовах пандемії COVID-19 загроз в області шахрайства, кіберзлочинності, привласнення державних коштів.

При збільшенні кількості фінансових операцій, що проводяться віддалено, збільшується попит на використання онлайн торговельних платформ та віртуальних активів для здійснення платежів, а також проведення фінансових операцій поза межами фінансової системи країни.

Вразливості, що виникають пов'язані головним чином з відсутністю або майже неможливим контролем фінансових операцій, зокрема: неефективність у виявленні злочинів осіб, які причетні до надання послуг поза межами фінансової системи країни, необізнаність, недосвідченість та довірливість громадян в

користуванні онлайн сервісами, а також використанні новітніх технологій, нерегульованість ринку віртуальних активів.

Також варто зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України рівень тінізації економіки може збільшитись через несприйняття підприємцями доцільності введення обмежень згідно Постанови № 18 Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [63]. Вже зараз прослідковується активна позиція щодо створення схем задля уникнення дотримання правил обмеження видачі готівкових коштів, операцій з іноземною валютою та інші. Так, наприклад, компанії відкривають фіктивні компанії та знімають через них більшу суму коштів, ніж встановлене Постановою обмеження в 100 000,00 грн на день з рахунку клієнта банку.

Для боротьби з тінізацією економіки в Україні в 2021 році були прийняті ряд заходів. Зокрема, запроваджено реєстрацію касових апаратів для підприємців, які працюють з фізичними особами без укладення договорів. Також були введені нові правила оподаткування в сфері ІТ-технологій, що дозволило зменшити тіньовий сектор в цій галузі.

Для зменшення тіньової зайнятості була розроблена програма допомоги безробітним та залучення їх до ринку праці, а також зменшення податкових навантажень на заробітну плату низькооплачуваних працівників.

Для підвищення прозорості в сфері земельних відносин було запроваджено електронні системи моніторингу та обліку земельних ділянок, а також спрощено процедуру реєстрації прав власності на земельні ділянки.

Також у 2021 році продовжувалися реформи у сфері приватизації та корпоратизації державного майна, що сприятиме зменшенню тінізації в цій галузі. Була створена міжвідомча робоча група з питань детінізації економіки за ініціативи Мінекономіки (постанова КМУ від 18.08.2021 № 878) для координації питань аналізу та причин рівня тіньової економіки та відповідно, підготовки пропозицій для зменшення її рівня.

У 2021 році було створено Бюро економічної безпеки України (БЕБ) - спеціальна служба, яка займається захистом економічної безпеки України. Це єдиний державний орган, який має повноваження проводити оперативно-розшукову діяльність в сфері економічної безпеки, зокрема виявлення та припинення фінансової та господарської діяльності, що порушує законодавство про економічну безпеку України.

Створене рівно два роки тому Бюро економічної безпеки, яке мало стати основним бастионом у боротьбі з економічною злочинністю в Україні, не виправдало очікувань ні бізнесу, ні експертного середовища, ані самої влади, яка і проводила реформу.

Бюро стало єдиною структурою, що об'єднала в собі функції, раніше розкидані між СБУ, Національною поліцією та податковою міліцією Державної фіскальної служби.

Комітет Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики у лютому 2023 року визнав роботу керівництва БЕБ незадовільною. Перші результати роботи БЕБ стали предметом гострої дискусії. У жовтні 2022 року профільний парламентський комітет заслухав Мельника і не приховував свого незадоволення роботою Бюро. Керівництво на свій захист заявляло про недостатність часу та коштів для втілення реформи. Представники бізнесу, у свою чергу, чекають від БЕБ найближчим часом таких кроків і дій, які зможуть допомогти відновити до нього довіру.

"Питання довіри до Бюро потребує покращення... Дуже сподіваємось, що БЕБ все ж вдасться це зробити, зокрема, дійсно демонструючи результати в питанні боротьби з тіньовою економікою, абсолютної нетолерантності до корупції та розумної кадрової політики, яка передбачає очистку від старих кадрів з податкової міліції", - підкреслили в Європейській бізнес асоціації [64].

Майбутнє України залежить від того, як ми – суспільство та влада – відповідаємо на виклики, які перед нами стоять. Боротьба з економічною злочинністю є одним із ключових аспектів цього. І БЕБ потрібно перетворити на дієвий інструмент у цій боротьбі.

БЕБ повинен запобігти витоку коштів, які зараз дуже потрібні державному бюджету для фінансування оборони, соціальних програм та інших ключових державних витрат.

В іншому випадку – боротьба з економічною злочинністю буде відбуватися лише на папері, а фактично продовжить існувати інститут "недоторканих", що продовжить тримати значну частину вітчизняної економіки в тіні та приносити мільярдні збитки бюджету. Саме тому будь-якої спадковості з податковою міліцією варто уникнути під час другої спроби реформування органу. Тільки тоді вдасться побудувати не ефектний, а дійсно ефективний орган боротьби з економічною злочинністю в нашій державі [64].

Тож, боротьба з тінізацією економіки є довгостроковим процесом, який вимагає системного підходу та впровадження комплексу заходів на різних рівнях управління.

2.2. Загальна характеристика системи фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»

Фінансовий моніторинг в банках – це процес аналізу транзакцій клієнтів з метою виявлення підозрілих операцій, що можуть бути пов'язані з відмивання грошей та фінансуванням тероризму. Фінансові установи зобов'язані дотримуватись законодавства про боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, яке передбачає обов'язкову ідентифікацію клієнтів, ведення обліку та зберігання документації про транзакції, а також повідомлення компетентним органам про підозрілі операції.

Одним з основних інструментів фінансового моніторингу в банках є встановлення ризикових клієнтів та моніторинг їхніх операцій. Банки використовують різні методики та алгоритми для виявлення підозрілих операцій, які можуть включати нестандартні операції з великими сумами коштів,

повторювані операції з однією та тією ж особою, а також операції з країн, які вважаються ризиковими з точки зору відмивання грошей та фінансування тероризму.

При виявленні підозрілих операцій співробітники банку зобов'язані вжити відповідних заходів для запобігання відмиванню грошей, включаючи зупинення операції та повідомлення компетентних органів. З метою поліпшення ефективності фінансового моніторингу та виявлення підозрілих операцій банки можуть використовувати різноманітні технології та програмне забезпечення, які дозволяють автоматизувати процес виявлення та аналізу транзакцій.

Розглянемо систему фінансового моніторингу в банках на прикладі українського комерційного банку ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК».

ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» - український комерційний банк, який входить до ТОП – 9 банків за регіональною мережею, яка налічує 149 відділень, а також 150 точок продажів кредитів по всій Україні та продовжує розширювати свою мережу. Акордбанк входить до ТОП-25 фінансових установ країни за обсягом коштів фізичних та юридичних осіб і до ТОП-20 банків України за активами відповідно до даних Національного банку України.

У січні 2020 року рейтинговий комітет РА «Стандарт-Рейтинг» (Україна) прийняв рішення щодо присвоєння ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» довгострокового кредитного рейтингу на рівні uaAAA, який надається виключно кредитоспроможним національним та іноземним компаніям.

У серпні та листопаді 2020 року рейтинговий комітет РА «Стандарт-Рейтинг» (Україна) підтвердив ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» довгостроковий кредитний рейтинг на рівні uaAAA, який надається національним та іноземним компаніям з найвищим рівнем кредитоспроможності.

Також у 2020 році Акордбанк став двократним переможцем рейтингу «Банки 2020» за версією агенції «FinanciaL Club» у різних номінаціях.

У жовтні 2020 року Акордбанк став переможцем 12 всеукраїнського конкурсу «Банки року - 2020» у номінації «За якісний банківський сервіс», який щорічно проводить Міжнародний фінансовий клуб «Банкирь».

У березні 2021 року рейтинговий комітет РА «Стандарт-Рейтинг» (Україна) підтвердив ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» довгостроковий кредитний рейтинг на рівні uaAAA, який надається національним та іноземним компаніям з найвищим рівнем кредитоспроможності.

У квітні 2021 року Акордбанк нагороджено премією «Вибір Країни» у номінації «Кращий банк для бізнесу та населення». Основою для цього рейтингування є фінансові показники діяльності, співставленні з реальною ринковою позицією.

У листопаді 2021 року Акордбанк було визнано переможцем у номінації «За якісний банківський сервіс» конкурсу «Банк року - 2021», який проводить Міжнародний фінансовий клуб «Банкирь».

У жовтні 2022 року Акордбанк було визнано переможцем одразу у двох номінаціях: «Найкращий банк у галузі транзакційних послуг» та «За якісний банківський сервіс» конкурсу «Банк року - 2022», який проводить International Financial Club «BANKIR».

За підсумками дослідження «25 провідних банків України під час війни 2022», яке провів «Фінансовий клуб» Акордбанк входить до ТОП-5 банків України відразу у 4-х номінаціях: «Допомога ЗСУ», «Класичний депозит», «Інкасація», а також «Кредит готівкою». Незважаючи на екстремальні умови роботи під час повномасштабного вторгнення рф-країни – терориста, Акордбанк загалом піднявся на 11 позицію серед банків України з 33-ої порівняно з 2021 роком за цим самим дослідженням.

Успішна діяльність Акордбанку забезпечується високим професіоналізмом його співробітників, які вже отримали величезний досвід роботи в іноземних та українських банках.

Акордбанк активно працює в галузі фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням грошей. Банк має високу репутацію в цій сфері, оскільки постійно вдосконалює свої системи фінансового моніторингу та контролює дії своїх клієнтів.

Акордбанк працює відповідно до вимог національного та міжнародного законодавства, що стосується боротьби з відмиванням грошей. Банк має власний відділ з контролю за фінансовою діяльністю клієнтів та ризиків, пов'язаних зі здійсненням фінансових операцій.

Крім того, АКОРДБАНК активно співпрацює з державними органами, які займаються боротьбою зі злочинністю, зокрема з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України, Міністерством внутрішніх справ, Фінансовою розвідкою, Державною фіскальною службою.

В Україні діють досить жорсткі нормативи фінансового моніторингу, які повинні виконувати, як банківські, так і небанківські установи. При цьому далеко не всі вони дотримуються встановлених правил.

З 2020 року в Україні діє закон "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення". Його прийняття було обумовлено зобов'язаннями нашої країни в рамках угоди з Європейським Союзом про асоціацію.

Йдеться про процедури фінансового моніторингу, які Україна приводить у відповідність зі світовими, зокрема, європейськими нормами.

Однак це не означає, що до ухвалення цього закону в Україні фінмоніторинг взагалі не проводився. Відповідальним за нього органом в нашій країні є Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг), яка є підрозділом фінансової розвідки.

Крім того, повноваження зі здійснення фінмоніторингу має Національний банк України (НБУ). Регулятор встановлює для банків і небанківських установ вимоги щодо протидії відмиванню незаконно отриманих доходів та перевіряє їх дотримання.

Таким чином, самі фінустанови повинні перевіряти і аналізувати фінансові операції своїх клієнтів. І, в разі виявлення підозрілих операцій, - інформувати про них Держфінмоніторинг та правоохоронні органи.

НБУ, зі свого боку, як було зазначено вище, перевіряє, наскільки сумлінно фінансові установи аналізують інформацію про фінансовий стан своїх клієнтів і ризикованість здійснюваних ними фінансових операцій.

НБУ регулярно публікує дані про порушників і порушення, які вони допускають. В "чорний" список може потрапити практично будь-який банк (свого часу в них з'являлися, наприклад, "ПриватБанк" та "Райффайзен Банк").

Нерідко в цьому списку з'являється ПуАТ "КБ "Акордбанк". Так, в 2018 році він став порушником відразу двох нормативів - максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, який не повинен перевищувати 25% (у Акордбанка він склав 50,49%), а також максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, який також повинен бути не більше 25% (51,11%).

На початку 2020 року НБУ за результатами перевірок оштрафував Акордбанк на 2,3 мільйона гривень за неналежне забезпечення діяльності внутрішньобанківської системи запобігання легалізації злочинних доходів, неналежне вивчення клієнтів і аналіз їхніх фінансових операцій.

Слід також зазначити, що Акордбанк часто згадується серед так званих "кишенькових банків", які створюються з метою легалізації незаконних доходів і проведення фінансових угод за злочинними схемами.

Також варто зазначити, що основний акціонер Акордбанка Данило Волинець (володіє 75% акцій фінансової установи) - чоловік ексміністра фінансів, а нині посла України в США Оксани Маркарової.

В період, коли Оксана Маркарова очолювала Мінфін, Акордбанк активно скуповував облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), які випускало відомство. Відсотки за цими цінними паперами, які і сьогодні досить високі, в той час могли досягати 20% річних.

Тоді ж спостерігалось небувале збільшення активів Акордбанка - тільки за перше півріччя 2019 року вони зросли на 500 мільйонів гривень - до 2,3 мільярда гривень.

Як бачимо, наявна інформація, що Акордбанк досить легковажно ставиться до ризикових операцій своїх клієнтів. А це, в свою чергу, сприяє тому, що деякі клієнти фінансової установи використовують його для відмивання злочинних доходів.

Велика частина порушень банку відноситься до 2017-2019 років. Одна з найбільш кричущих схем пов'язана з торгівлею металобрухтом. Клієнти Акордбанка - як правило компанії з сумнівною репутацією, знімали в касах фінансової установи готівкові кошти з призначенням для закупівлі «товару».

В багатьох випадках фінансові операції мали всі ознаки фіктивності, та навіть рутинна перевірка з боку банку дозволила б, як мінімум, віднести такі угоди до розряду ризикованих.

Більш того, сам банк оцінював фінансовий стан багатьох таких клієнтів як "слабкий" (згідно з програмою ідентифікації, такий статус має на увазі підвищену ймовірність нездатності клієнта здійснювати фінансові операції за власний рахунок). Проте, фінансові операції, включаючи зняття великих сум готівки у відділеннях фінансової установи, не були заблоковані.

Одним з критеріїв на які треба було одразу звернути увагу – у кількох компаній-клієнтів банку, які брали участь у схемі, були однакові номери телефонів та/або адреси електронної пошти, а також IP-адреси. Цей критерій вказує на те, що компанії є компаніями-оболанками з підставними кінцевими бенефіціарними власниками і створені лише для відмивання коштів.

У цих компаній також не було найманих працівників і основних засобів. Деякі взагалі не вели ніякої господарської діяльності. У більшості клієнтів була одна довірена особа, яка мала право знімати готівку з їхніх рахунків.

Уже на етапі здійснення фінансових операцій можна було звернути увагу на те, що компанії, які були клієнтами Акордбанка, закупували металобрухт у одних і тих же фізичних осіб, оплата проводилася шляхом "дроблення" сум, але при цьому у однієї особи закупувалися абсолютно нереальні обсяги продукції.

Часто спостерігалось порушення пункту 6 розділу II Постанови Правління Національного банку України від 29 грудня 2017 року № 148 «Про затвердження

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні», яким встановлено, що суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- 1) між собою - у розмірі до 10000 (десяти тисяч) грн. включно;
- 2) з фізичними особами - у розмірі до 50000 (п'ятдесяти тисяч) грн. включно.

Так, в закупівельних актах – документ, який заповнюється задля підтвердження факту сплати готівкових коштів – спостерігалось перевищення виплат готівки на одну фізичну особу в день (більше 50 000,00 грн), незважаючи на порушення банком приймалися документи, які підтвердження використання готівкових коштів.

Так п'ять фізичних осіб примудрилися за десять днів продати 269 тон металобрухту, що могло б розміститися у 27 КАМАЗах. При цьому клієнти Акордбанка повідомили фінансову установу, що металобрухт перевозиться на особистому транспорті цих фізичних осіб.

Як з'ясувалося, 16 компаній-продавців металобрухту були фігурантами кримінальних проваджень за різними статтями Кримінального кодексу - крадіжка (№185), грабіж (№186), незаконне виготовлення, переробка вогнепальної зброї/вибухових пристроїв (№263), створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (№260), хуліганство (№296), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (№309).

Крім того, вісьмох "продавців" взагалі не вдалося ідентифікувати, за даними однієї людини значилася зовсім інша особа, паспорти двох фізичних осіб, зазначених в якості продавців товару, були загублені, одна людина на той час вже була мертва.

Також досить підозріло було те, що "готівка" знімалася в відділенні Акордбанка в місті Київ, хоча закупівля металобрухту проводилася в Дніпропетровській і Донецькій областях.

Так, десять фірм, що мали однакові IP-адреси, для покупки металобрухту зняли в касі банку 861,5 мільйони гривень.

До вищезначених порушень можна ще додати те, що компанії надали банку недостовірну інформацію і звітність, не подали необхідні документи в податкову, ухилялися від сплати податків, зокрема, військового збору з обсягів купленого металобрухту.

За схожою схемою здійснювалися операції з придбання клієнтами Акордбанка сільськогосподарської продукції.

Серед виявлених порушень також зафіксована відсутність подання фінансової звітності до Державної фіскальної служби (ДФС).

Крім того, товарно-транспортні накладні мали явні ознаки підробки. Що не дивно, оскільки в деяких випадках, як з'ясувалося, в періоди проведення так званих "закупівель" накладні на вказаний товар реально не оформлялися.

Як і у випадку з металобрухтом, закупівлі сільгосппродукції здійснювалися за готівкові кошти у одних і тих самих фізичних осіб з використанням методу "дроблення" сум. При цьому постачальники надавали покупцям однакові обсяги товару з точністю до 1 кілограма.

Кількість проданого товару суттєво перевищує показники врожайності земельних ділянок, на яких відповідна продукція була, нібито, вирощена. При цьому, за інформацією, яку надали Акордбанку його клієнти, вся продукція до моменту її продажу зберігалася насипом у фізичних осіб-продавців на їхніх особистих майданчиках або складах-ангарах.

Також дві фізособи, у яких, нібито, купувалася сільгосппродукція, повідомили, що не продавали її в таких значних обсягах.

Деякі фірми, задіяні в схемі, мали явні ознаки фіктивності, та й самі операції були вельми підозрливими. Так, директор одного з підприємств в один і той же день здійснював закупівлю продукції в двох областях - Одеській і Миколаївській, при тому, що відстані між населеними пунктами і Одесою, де знімалися готівкові кошти, досягали порядку 200 кілометрів.

Зрозуміло, в схемі аграрних компаній також використовувалися компанії з однаковою IP-адресою, а також фізичними адресами - наприклад, по одному з них було зареєстровано понад 100 юридичних осіб. Крім того, у цих компаній - клієнтів Акордбанка була одна довірена особа, уповноважена знімати готівку з їхніх рахунків.

В результаті, за півроку (2017-2018 роки) в рамках цієї схеми з каси банку було взято понад 300 мільйонів гривень.

Також використовувалась схема з оформлення кредиту: одна фізична особа відкривала відразу кілька рахунків у кількох відділеннях банку, а іноді і в одному відділенні; клієнт отримував новий кредит до того, як був погашений попередній, при цьому позики видавалися без застави або поручительства; одержувачі кредитів, згідно з кредитною угодою, зобов'язувалися погашати позики з власних коштів, однак у банку була інформація про те, що такі клієнти не мали достатньої для цього кількості грошей.

Нерідко клієнти банку отримували відразу кілька кредитів, їх загальна сума могла становити від 1,2 до 17,1 мільйона гривень.

В результаті, за неповні два роки (січень 2017 року - січень 2019 року) близько 100 фізичних осіб взяли в Акордбанку кредити на суму, що перевищує півмільярда гривень [66].

Зрозуміло, що ці факти повинні вивчити компетентні органи, і тільки після цього можна буде говорити про наявність чи відсутність складу злочину. Однак викладені вище факти красномовно говорять про те, що Акордбанк не належним чином здійснював перевірку своїх клієнтів з 2017 по 2019 роки.

Національний банк України за результатами перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у січні 2020 року застосував до ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК" як захід впливу штраф у розмірі 2 313 086,75 гривень за неналежне забезпечення діяльності внутрішньобанківської системи запобігання легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму (зокрема системи управління ризиками

легалізації кримінальних доходів/фінансування тероризму), неналежне виконання обов'язку здійснювати, зокрема, вивчення клієнтів (їхніх представників) та аналіз їхніх фінансових операцій. Зазначене призвело до проведення клієнтами банку фінансових операцій з видачі готівкових коштів за відсутності документів (інформації) щодо реальних фінансових можливостей здійснення фінансових операцій та невідповідності таких фінансових операцій клієнтів банку наявним у банку документам (інформації) щодо фінансового стану та/або змісту діяльності (соціального статусу) клієнтів [67].

Зараз ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» має власну розвинуту систему фінансового моніторингу, яка включає в себе комплекс заходів та процедур, які забезпечують контроль за операціями клієнтів банку з метою виявлення потенційних ризиків та забезпечення їх вчасного усунення.

Основними елементами системи фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» є:

- автоматизована система моніторингу операцій клієнтів, яка дозволяє в режимі реального часу контролювати операції з рахунками клієнтів та виявляти можливі порушення вимог законодавства;
- кваліфіковані фахівці банку, які здійснюють аналіз та оцінку ризиків, пов'язаних з клієнтами та їх операціями;
- впровадження внутрішніх процедур та правил, які регулюють діяльність банку з метою забезпечення виконання вимог законодавства та міжнародних стандартів;
- співпраця зі спеціалізованими органами державної влади, такими як Фінансова розвідка України та Національний банк України та інші, з метою отримання додаткової інформації про потенційні ризики.

Загалом, останні роки система фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» є ефективною та допомагає банку вчасно виявляти та запобігати фінансовим злочинам. Банк активно працює над її вдосконаленням та впровадженням нових технологій, які дозволяють забезпечити вищий рівень безпеки операцій та мінімізувати ризики.

Крім того, ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» має високий рівень відповідальності перед законом та додержується вимог міжнародних та національних законодавств щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Банк взаємодіє з компетентними органами та приймає необхідні заходи для запобігання злочинам такого типу.

У результаті впровадження та розвитку системи фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» банк здатен ефективно виявляти та запобігати фінансовим злочинам, що забезпечує високий рівень захисту фінансових інтересів клієнтів та банку в цілому.

Система фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» складається з різних етапів та процедур, які дозволяють виявляти та аналізувати транзакції клієнтів банку з метою виявлення можливих випадків відмивання грошей, фінансування тероризму та інших злочинів, пов'язаних зі зловживанням фінансовими ресурсами.

Основними етапами системи фінансового моніторингу є:

- Відкриття рахунку клієнта та його ідентифікація. Клієнт має надати всю необхідну інформацію про себе та свою діяльність, щоб банк міг встановити його ідентичність та визначити характер його діяльності.
- Моніторинг операцій клієнта. Банк аналізує транзакції клієнта та виявляє можливі підозрілі операції, які потребують додаткового аналізу та перевірки.
- Аналіз підозрілих операцій. Після виявлення підозрілих операцій банк проводить їх детальний аналіз та перевірку з метою встановлення їх легітимності та виявлення можливих злочинних дій.
- Прийняття рішення. Після аналізу транзакцій та виявлення можливих підозрілих операцій банк приймає рішення про допустимість або недопустимість цих операцій та здійснює необхідні заходи для запобігання фінансовим злочинам.

ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» також має відповідну програмну та технічну базу для забезпечення системи фінансового моніторингу.

Програмне забезпечення системи фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» дозволяє автоматизувати процеси моніторингу та аналізу транзакцій клієнтів, що значно полегшує та прискорює роботу банку.

Технічна база системи фінансового моніторингу включає в себе:

- Систему фільтрації транзакцій. Це програмний модуль, який автоматично фільтрує транзакції клієнтів банку та відсіює ті, що не відповідають критеріям легітимності.
- Систему аналізу транзакцій. Це програмний модуль, який аналізує транзакції клієнтів, виявляє транзакції з підозрою на фінансові злочини та генерує відповідні повідомлення для подальшого аналізу фахівцями з фінансового моніторингу.
- Систему ризик-оцінки. Це програмний модуль, який дозволяє оцінити ризики, пов'язані з операціями клієнтів, та віднести їх до відповідного рівня ризику.
- Систему зберігання даних. Це програмний модуль, який забезпечує зберігання всієї необхідної інформації про клієнтів та їх транзакції для подальшого аналізу та використання.

Крім того, ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» має відповідні процедури та політики щодо запобігання відмиванню грошей та фінансування тероризму, які дозволяють забезпечити ефективну роботу системи фінансового моніторингу та зменшити ризики зловживання фінансовим моніторингом.

Основними перевагами використання системи фінансового моніторингу є:

- зменшення ризику зловживання фінансовим моніторингом та виявлення фінансових злочинів;
- автоматизація процесів моніторингу та аналізу транзакцій, що значно полегшує та прискорює роботу банку;
- забезпечення відповідності законодавству з питань запобігання відмиванню грошей та фінансування тероризму;

- забезпечення високого рівня захисту конфіденційної інформації клієнтів банку;
- забезпечення високої якості обслуговування клієнтів шляхом швидкого виявлення та вирішення проблем, пов'язаних з транзакціями.

Отже, система фінансового моніторингу є необхідним компонентом діяльності будь-якого банку, який бажає забезпечити високий рівень захисту фінансових інтересів клієнтів та відповідати вимогам законодавства.

Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій - це складний і багатоаспектний процес, який включає в себе розробку та впровадження ефективної системи контролю та протидії фінансовій злочинності в усіх сферах діяльності організації.

Одним з ключових етапів в боротьбі з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, є визначення джерела та характеру фінансових потоків в організації.

Крім того, важливим етапом є створення та вдосконалення внутрішніх процедур та політик, спрямованих на протидію фінансовій злочинності. Наприклад, необхідно розробити процедуру валідації клієнтів, яка дозволить перевіряти джерело походження їх доходів та визначати, чи існує ризик їх пов'язаності з фінансуванням тероризму чи іншої злочинної діяльності.

Також важливо проводити регулярні навчання співробітників щодо виявлення та повідомлення про підозрілі операції. Для цього можна використовувати спеціальні курси, тренінги та семінари з фінансової безпеки.

Нарешті, слід звернути увагу на підтримку співпраці з правоохоронними органами та забезпечення взаємодії з регуляторами, щоб забезпечити ефективне виявлення та протидію фінансовій злочинності. Наприклад, можна укладати угоди про співпрацю з органами внутрішніх справ, фінансовими розвідками та іншими структурами для взаємного обміну інформацією про підозрілі операції та клієнтів.

Підсумовуючи, в певний період, зокрема у 2017-2019 роках в Акордбанку було зафіксовано порушення у сфері фінансового моніторингу, на сьогоднішній

день спостерігається зменшення порушень банку. Для того, щоб зрозуміти чи дотримується банк вимог законодавства варто проаналізувати організацію та розвиток протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК».

2.3. Організація протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»

Організація протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом на рівні корпорацій є важливою складовою боротьби зі злочинністю і підтриманням чесної та законної діяльності в банківському секторі, зокрема в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК».

Акордбанк кожний рік оновлює внутрішні політики та процедури, які спрямовані на виявлення та запобігання легалізації доходів. Вони встановлення механізмів перевірки клієнтів, аналіз транзакцій, виявлення підозрілих операцій та звітність про них на різних рівнях захисту.

Пунктами 22 та 23 Постанови Правління Національного Банку України № 88 від 02.07.2019 «Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в банках України та банківських групах» виокремлено три лінії захисту:

1) перша лінія захисту - на рівні бізнес-підрозділів та підрозділів підтримки діяльності банку. Ці підрозділи ініціюють, здійснюють або відображають операції, приймають ризики в процесі своєї діяльності та несуть відповідальність за поточне управління цими ризиками, здійснюють заходи з контролю;

2) друга лінія захисту - на рівні підрозділу з управління ризиками та підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс), мінімальні вимоги щодо діяльності яких встановлені в Положенні про організацію системи управління

ризиками в банках України та банківських групах, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 11 червня 2018 року № 64 (зі змінами). Ці підрозділи забезпечують впевненість керівників банку, що впроваджені першою лінією захисту заходи з контролю та управління ризиками були розроблені та функціонують належним чином;

3) третя лінія захисту - на рівні підрозділу внутрішнього аудиту, який здійснює незалежну оцінку ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю з урахуванням вимог, установлених Положенням про організацію внутрішнього аудиту в банках України, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 10 травня 2016 року № 311 (зі змінами).

Банк визначає у внутрішньобанківських документах процедури та заходи з контролю, які застосовуються підрозділами кожної з трьох ліній захисту [68].

Далі розглянемо процедури та заходи контролю на рівні відділень, які застосовуються в Акордбанку.

1. Авторизація та ідентифікація клієнтів. Відділення банку мають процедури для перевірки та ідентифікації клієнтів. Так, співробітники відділення банку має упевнитись, що фізична особа, яка прийшла відкривати рахунок компанії дійсно є директором компанії, а не підставною особою – співробітники звертають увагу на зовнішній вигляд потенційного клієнта, вміння говорити та вільно висловлювати думки, можливість пояснити чим буде займатись компанія, перевіряється дійсність документів, що посвідчує особу, наявність проваджень, зокрема кримінальних справ, щодо директора компанії та наявність негативної інформації у відкритих джерелах.

Також під час перевірки важливо встановити, чи не є клієнт РЕРом (політично значущою особою) або членом його сім'ї чи пов'язаною особою. Адже до таких осіб вживаються додаткові заходи, а операції таких клієнтів підпадають під ретельніший режим нагляду, передбачений ч. 13 ст. 11 Закону про фінансовий моніторинг. Виявити серед контрагентів таких осіб можна користуючись

офіційними документами та надійними джерелами. Зокрема, за допомогою державних реєстрів ЄДР, НАЗК чи системи YouControl.

Під час встановлення ділових відносин співробітник відділення має з'ясувати, якою є мета майбутніх ділових відносин та зміст фінансових операцій, які хоче отримати контрагент – для цього заповнюється форма КҮС (Know your customer) в якій розкривається вищезазначена інформація. Акордбанк розробив типову форму для клієнтів – юридичних осіб, яку заповнюють співробітники відділень під час процесу започаткування ділових відносин з клієнтом (Додаток А).

Як бачимо, заповнений належним чином паспорт КҮС дає можливість розкрити більш глибоко інформацію по клієнту і наступній лінії захисту залишається лише підтвердити вірність зазначеної інформації за допомогою документів та аналізу інформації з відкритих джерел, використовуючи можливості розширеного доступу та співпраці з іншими підрозділами банку.

У тому числі варто перевіряти, чи немає клієнтів у переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції (перелік терористів). А також у списках осіб, щодо яких застосовані спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції).

Виявивши приналежність особи до такого списку заборонено встановлювати ділові відносини.

2. Співробітники відділень мають дотримуватись критеріїв ризиків розроблені банком та встановлювати в системі відповідний рівень ризику клієнту.

Також виявивши підозрілу операцію чи діяльність клієнта з яким встановлені ділові відносини, співробітник відділення повинен повідомити про це фінансовий моніторингу банку та відділ вивчення та аналізу операцій на рівні департаменту корпоративного бізнесу.

Внутрішні документи щодо фінансового моніторингу, відомості, на підставі яких здійснювалася належна перевірка клієнта, актуалізація інформації по клієнту та інші документи, що супроводжували фінансові операції, в тому

числі електронні, відповідальний співробітник повинен зберігати належним чином завірені не менше 5 років в юридичній справі клієнта.

Також внутрішніми документами банку встановлено, що співробітники відділення мають зупинити операції клієнта щодо видачі готівкових коштів, які перевищують сумарно 500 000,00 грн на місяць, повідомити співробітників фінансового моніторингу та відділу вивчення та аналізу операцій клієнта департаменту корпоративних продуктів та сервісу, запитати в клієнта та надати всі необхідні для аналізу даних операцій відповідальним працівникам наступної лінії захисту.

Додатково банком встановлено критерії ризикованості через які співробітники відділень не можуть започаткувати ділових відносини з клієнтом без погодження зі співробітниками наступної лінії захисту, зокрема виділяють такі фактори:

1) наявність кримінальних проваджень щодо клієнта за попередні 3 (три) роки за статтями ККУ: 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади»; 111 «Державна зрада»; 205 «Фіктивне підприємництво»; 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»; 258 «Терористичний акт»; 306 «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів»;

2) КБВ / директор / розпорядник рахунку одночасно є КБВ або директором або розпорядником в понад 7 (семи) юридичних особах;

3) період діяльності юридичної особи з дати державної реєстрації менший ніж півроку;

4) місцезнаходження клієнта, відповідно до відомостей з ЄДР є адреса, яка є місцем реєстрації значної кількості юридичних осіб (більше 25 суб'єктів господарювання за одним місцем реєстрації), за винятком адрес розміщення бізнес-центрів;

5) регіональна відмінність адрес реєстрації клієнта, директора та адреси відділення Банку, де відкривається рахунок (різні регіони місця реєстрації підприємства, директора та підрозділу фронт-офісу банку);

6) широкий перелік зареєстрованих видів діяльності клієнта (понад 25 видів);

7) у штаті клієнта працює одна особа (у випадку, якщо основний вид діяльності економічної діяльності такого клієнта – виробництво товарів / виконання робіт);

8) відсутність виробничих / офісних / складських приміщень, інших активів, достатніх для ведення клієнтом заявленого виду діяльності, якщо основний вид економічної діяльності такого клієнта – виробництво товарів / виконання робіт;

9) несплачений статутний капітал (за умови зареєстрованого статутного капіталу на суму 1 млн грн та більше);

10) КБВ / директором / розпорядником рахунку є особа молодого (до 20 років) чи похилого віку (після 75 років) або незалежною від віку особа, яка зареєстрована / проживає на непідконтрольній Україні території (окуповані ОРДЛО, територія Криму).

Вищезазначені фактори є критичними критеріями ризику – за наявності 3-х ознак – документи не приймаються до розгляду та клієнту відмовляється у встановленні ділових відносин, за наявності однієї ознаки – документи розглядаються Відділом вивчення клієнтів та аналізу операцій, наявність двох ознак – обов'язкове погодження з Підрозділом фінансового моніторингу.

Отже, наступною лінією захисту можна виділити Відділ вивчення клієнтів та аналізу операцій Департаменту корпоративних продуктів та сервісу.

Співробітники даного відділу розглядають можливість відкриття рахунків клієнтам за наявності одного з вищезазначених факторів, також відкриття рахунків компаніям, що займаються діяльністю у сфері металобрухту, сільського господарства та лісозаготівельній сферах. Аналізуються операції клієнтів щодо зняття готівкових коштів від 500 000,00 грн до 3 000 000,00 грн сумарно по

рахунку клієнта на місяць. Кожний день розглядається можливість погодження зняття готівкових коштів по компаніям, що працюють у сфері металобрухту.

В аналіз започаткування ділових відносин з компаніями у сфері металобрухту, сільського господарства та лісозаготівельній сферах входить:

1) аналіз інформації з відкритих джерел, а саме наявність ризик факторів (адреса компанії має бути на підконтрольній Україні території, відсутність розбіжності між адресою відділення банку в якому планується відкриття рахунку, адресою компанії да директора, приналежність до групи компаній, наявність основних засобів (офісних та складських приміщень, транспортних засобів, інших основних засобів для здійснення зазначеного виду діяльності), фінансові показники (основні засоби, активи, запаси, чистий прибуток), інформацію щодо директора компанії, наявність кримінальних проваджень по компанії, наявність офіційного сайту, оголошень на прийняття працівників на роботу;

2) запит та аналіз документів: лист-пояснення діяльності компанії (детальний опис діяльності компанії), договори з основними контрагентами та документи, що підтверджують поставку товару (видаткові накладні, акти приймання-передачі товару та товарно-транспортні накладні), фінансова звітність на останню звітну дату з відмітками контролюючого органу про отримання, форму 4 ДФ (як підтвердження наявності співробітників), форма 20ОПП та договори оренди офісу, складу та транспортних засобів, оборотно-сальдові відомості та інше;

3) у разі наявності негативної інформації або підозр розкриття та підтвердження або спростування яких неможливе через документи та відкриті джерела працівники звертаються з відповідним запитом до Департаменту ризиків;

4) після аналізу операцій та у разі відсутності ризик факторів започаткування ділових відносин з клієнтом надані документи направляються з описом та висновками на розгляд працівників Управління фінансового моніторингу банку та очікується їх висновок.

Далі у Таблиці 2.1 розглянемо більше детально документи, які запитують співробітники банку під час діяльності клієнтами, що працюють у сферах

металобрухту, сільського господарства, лісозаготівельній: перевіряється оплата податків, виплати заробітної плати, оренди та інших господарських платежів (у разі відсутності даних платежів по рахунку відкритому в банку запитуються підтверджуючі документи), наявність оплати транспорту / перевезень, форма 4ДФ щоквартально (для підтвердження штату співробітників), формування статутного капіталу через касу банку, фінансова звітність (форма № 1м, № 2м, квитанція № 2).

Таблиця 2.1 – Орієнтовний перелік документів для проведення належної перевірки клієнта

С/Г компанії	Брухтозаготівельні компанії	Лісозаготівельні компанії
Акти/відомості закупівлі с/г продукції у населення (в актах повинні бути ПІБ, ідентифікаційні дані, обсяг купленого товару, ціна за 1т, підпис продавця (фізична особа)	Акти/відомості закупівлі брухту у населення (в актах повинні бути ПІБ, ідентифікаційні дані, обсяг купленого товару, ціна за 1т, підпис продавця (фізична особа)	Державні акти на право власності на землю / акти на право постійного користування земельною ділянкою. Договори на тимчасове користування лісами / спеціальні дозволи на використання лісових ресурсів (лісорубні квитки / лісові квитки)
Договори з контрагентами	Договори з контрагентами	Акти приймання-передачі лісосік / акти огляду місць використання лісових ресурсів
Акти прийому-передачі / видаткові накладні	Акти прийому-передачі / видаткові накладні	Копії податкової декларації з рентної плати продавців деревини
Товарно-транспортні накладні, спеціалізовані товарні накладні з відмітками отримувача	Товарно-транспортні накладні / ЗД накладні	Перелік лісових господарств та фізичних осіб – продавців деревини (реєстри / відомості або інші документи), що підтверджують факти здійснення розрахунків у звітному році із зазначенням суми операції
Форми ЗДФ (наявність земельної ділянки у продавця – фізичної особи)		

Джерело: складено автором самостійно

В процесі обслуговування клієнта банк додатково може запитувати документи / пояснення клієнта в письмовому вигляді, схематичне зображення роботи клієнта з контрагентами тощо. При цьому зазначений перелік є орієнтовним і банк може вимагати / запитувати будь-які документи з переліку для здійснення аналізу суті діяльності клієнта)

Додатково варто зазначити, що банк в процесі обслуговування клієнтів, в рамках поглибленого аналізу діяльності клієнта, може здійснювати / здійснює запити на органи податкової служби для підтвердження факту подачі фізичними особами (перевірка поданих клієнтом документів в банк), запити на контрагентів клієнта банку з метою підтвердження / звірки товарних операцій клієнта.

Працівниками підрозділу за допомогою ІТ Департаменту розроблено звіти, які приходять кожний ранок задля аналізу операцій вище 500 000,00 грн та 100 000,00 грн на день по клієнту. На постійні основні аналізуються операції вище 500 000,00 грн на місяць по клієнту щодо зняття готівкових коштів. Задля цього запитуються додаткові документи, що підтверджують цільове використання готівкових коштів юридичною особою, зокрема закупівельні акти.

З початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України заблокована можливість проведення операцій більше 100 000,00 грн на день по клієнту співробітниками відділення – дані операції погоджуються лише через відділ вивчення та аналізу операцій клієнта. Так, співробітники відділу у разі надходження відповідного запиту аналізують операції, щоб вони відповідали нормам Постанови Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану».

Аналізуються безготівкові операції клієнтів, також робиться акцент на клієнтів, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. При аналізі безготівкових операцій клієнтів звертається увага на: наявність сплати податку, заробітної плати та інших господарських платежів, призначення, що вказано, важливо, щоб було розкрито за який товар надходять та виходять кошти рахунку, щоб не було так званого «перелому платежів». Наприклад, якщо при аналізі виявлено, що кошти на рахунок клієнта заходять з призначенням «за одяг», а перераховуються на інші компанії з призначенням «за продукти харчування» - рахунок клієнта одразу блокується та в більшості випадках банком приймається рішення про припинення ділових відносин з даним клієнтом та повідомлення відповідних органів про підозрілі операції клієнта. Операції які мають

призначення «за товар» блокуються банком до моменту отримання та аналізу документів задля розкриття категорії товарів.

Також в аналіз операцій входить пошук інформації щодо основних контрагентів. Надалі запитуються документи, що підтверджують поставку товару, наявності співробітників, фінансову звітність та інші необхідні документи.

Наступна лінія захисту – Управління фінансового моніторингу банку. Співробітники управління фінансового моніторингу банку виконують різноманітні функції, щоб забезпечити ефективність та точність моніторингу фінансових операцій, а саме:

1) Виявлення підозрілих операцій: Співробітники фінансового моніторингу відслідковують фінансові транзакції, щоб виявити будь-які підозрілі дії, які можуть бути пов'язані зі злочинністю, фінансовими шахрайствами, відмиванням грошей або фінансуванням тероризму.

2) Аналіз ризиків: вони виконують аналіз фінансових операцій для оцінки ризиків, пов'язаних з клієнтами, діловими партнерами або певними видами операцій. Це може включати оцінку джерел походження коштів, аналіз зв'язків між клієнтами та інші елементи для виявлення потенційних небажаних ризиків.

3) Розробка та впровадження політик та процедур: співробітники управління фінансового моніторингу створюють та впроваджують політики, процедури та контрольні механізми, що регулюють фінансовий моніторинг. Це може включати встановлення критеріїв підозрілості, процедур верифікації клієнтів, внутрішніх правил звітності тощо.

4) Забезпечення виконання регуляторних вимог: співробітники управління фінансового моніторингу відповідають за виконання вимог законодавства та регуляторних органів, пов'язаних з фінансовим моніторингом.

5) Співпраця з внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами: співробітники управління фінансового моніторингу співпрацюють з іншими внутрішніми підрозділами банку, такими як відділ ризик-менеджменту, відділ внутрішнього аудиту та юридичний відділ, для обміну інформацією та координації дій. Вони також можуть взаємодіяти з зовнішніми регуляторними

органами та правоохоронними органами для забезпечення дотримання законодавства.

6) Підготовка звітності: співробітники управління фінансового моніторингу готують відповідну звітність та інформацію для внутрішнього управління банку та зовнішніх регуляторних органів. Це може включати створення звітів про підозрілі транзакції, статистичних звітів про тренди та аналіз ризиків.

7) Тренінг та освіта: співробітники управління фінансового моніторингу проводять навчання та освітні заходи для працівників банку, щоб підвищити рівень свідомості та розуміння щодо фінансового моніторингу, виявлення підозрілих операцій та дотримання регуляторних вимог.

8) Спостереження за змінами в законодавстві: співробітники управління фінансового моніторингу відстежують зміни в законодавстві та регуляторних вимогах, що стосуються фінансового моніторингу. Вони аналізують, як ці зміни можуть вплинути на діяльність банку та вносять необхідні зміни в політики та процедури.

9) Впровадження технологій та інструментів: співробітники управління фінансового моніторингу впроваджують технологічні рішення та інструменти для автоматизації та поліпшення процесів моніторингу. Для аналізу операцій клієнтів часто застосовуються різні програмні забезпечення, які полегшують виявлення підозрілих операцій та систематизують інформацію задля її подальшого використання.

Одним з найбільш поширених програмних забезпечень є ISPPA - (Integrated Software Package to Preventing Abuses in Financial Practices, Пакет інтегрованого програмного забезпечення для запобігання зловживань у фінансовій практиці) - це спеціалізоване програмне забезпечення, яке дозволяє проводити багаторівневе дослідження фінансових потоків, їх векторну візуалізацію, виявлення та моніторинг клієнтів, яким можуть бути притаманні високі ризики застосування фінансової установи для легалізації (відмивання)

коштів чи проведення інших сумнівних операцій, на основі індикативних ризиків та скорингового ранжування.

Програмний комплекс ISPPA in FP обробляє масиви даних, отриманих у пакетному режимі, а також він може бути інтегрований в інформаційну систему банку чи іншої фінансової установи для проведення попереджувальних заходів з метою недопущення проведення фінансових операцій, які є сумнівними або здійснюються з метою легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом.

ISPPA in FP включає в себе ряд функціональних модулів, основними з яких є:

- модуль «Досьє клієнтів», ЄДР юридичних осіб та ФОП дозволяє вести базу анкет (досьє) клієнтів, переглядати історію клієнта (зміни форми власності, керівництва, власників тощо) на основі архівів Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, здійснювати пошук збігів для аналізу пов'язаних осіб та підприємств тощо;

- модуль «Оборотно-сальдова відомість» використовує дані, отримані з реєстрів бухгалтерського обліку фінансової установи, що дозволяє фронтально аналізувати діяльність клієнтів, визначати періоди підвищеної активності та спадів у відповідності до видів діяльності, а також виявляти сплески невластивої активності, що можуть свідчити про проведення операцій підвищеного ризику з точки зору фінансового моніторингу;

- модуль «Каса» призначений для виявлення та аналізу грошових потоків на підставі реєстрів даних за готівковими операціями, визначення векторів руху з подальшою візуалізацією, встановлення зв'язків між суб'єктами господарювання на основі касових операцій;

- модуль «Документи дня» призначений для виявлення та аналізу фінансових потоків на основі операцій клієнтів, їх візуалізацію та моніторинг, виявлення груп пов'язаних клієнтів, виявлення операцій, яким притаманні ознаки фінансового моніторингу тощо;

- модуль «Скорингове ранжування» дозволяє виявляти та встановлювати рівні індикативних ризиків клієнтів на основі даних, отриманих за результатами аналізу операцій, з досьє клієнтів, а також на їх підставі проводити ранжування клієнтів для виявлення клієнтів, які потребують посиленої уваги щодо використання ними банку для проведення операцій легалізації (відмивання) коштів чи інших операцій, які мають ознаки сумнівних;

- модуль «Звіти», візуалізація призначений для формування звітів, схем, графіків, візуалізації векторів фінансових потоків, пов'язаності осіб, за результатами досліджень, проведених в інших функціональних модулях ISPPA in FR;

- модуль «Публічні особи» дозволяє перевіряти клієнтів (керівників, власників) на їх приналежність до публічних діячів, в тому числі і іноземних, або до пов'язаних з ними осіб, сканувати реєстри Публічних осіб щодо наявності в них існуючих клієнтів після їх оновлення;

- модуль «Санкційні списки», Реєстр втрачених паспортів призначених для перевірки клієнтів щодо їх відсутності у санкційних списках РНБО, а також достовірності наданих клієнтами документів на основі інформації про викрадені, втрачені та недійсні документи.

Також українські банки, в тому числі і Акордбанк використовують платформи для моніторингу бізнесу, які містять всю необхідну інформацію щодо клієнтів. Найбільш популярними є платформи Opendatabot, ClarityProject та YouControl. Розглянемо більше детально інформацію щодо YouControl, адже саме цю програму використовують співробітники Акордбанку найбільше.

YouControl - це українська платформа для моніторингу бізнесу та отримання доступу до публічної інформації про компанії, що діють на території України. Ця платформа дозволяє користувачам отримати широкий спектр даних про компанії, включаючи їхню правову історію, фінансовий стан, керівництво, зв'язки з іншими компаніями, судові справи, податкову історію тощо.

Банки в Україні використовують YouControl для аналізу ризиків та оцінки ділових партнерів. Вони отримують доступ до великого обсягу публічної

інформації про компанії, зокрема їхню фінансову звітність, кредитну історію, репутацію керівництва та багато іншого. Завдяки цьому банки можуть здійснювати більш об'єктивну оцінку позичальників, ризиків та можливостей для співпраці. Особливої популярності платформа набула після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, адже з ціллю збереження конфіденційної інформації щодо фізичних та юридичних осіб низка державних реєстрів України тимчасово перестала бути доступною широкому загалу, а відкриті для українців дані стали недоступними.

Розглянемо основні переваги використання YouControl для Акордбанку:

- доступ до повної та актуальної інформації: банк має можливість отримувати найсвіжіші дані про підприємства та керівників, що допомагає їм приймати обґрунтовані рішення;
- аналіз ризиків: можливість оцінювати ризики, пов'язані з позичальниками, їхніми керівниками, судовими справами та іншими аспектами, що допомагає уникнути можливих проблем у майбутньому;
- за допомогою YouControl банк може швидко отримувати необхідну інформацію та проводити аналіз, що дозволяє зберегти час та зусилля на пошук інформації в різних державних реєстрах;
- покращення внутрішніх процесів: YouControl дозволяє банкам автоматизувати процеси перевірки клієнтів та використовувати стандартні критерії оцінки ризиків. Це сприяє зменшенню ручної роботи та покращує ефективність внутрішніх операцій;
- виявлення шахрайства та викриття шахраїв: банк використовує YouControl для виявлення можливих шахраїв або компаній, які займаються незаконною діяльністю. Це допомагає запобігти шахрайству, зменшити ризики втрат та зберегти репутацію банку;
- відстеження змін у бізнес-партнерах: YouControl надає банкам можливість відстежувати зміни в компаніях, з якими вони співпрацюють. Це дозволяє своєчасно реагувати на зміни в фінансовому стані або керівництві компанії, що допомагає знизити ризики для банку.

Загалом, використання YouControl дозволяє банку отримати доступ до широкого спектру інформації про компанії, зменшити ризики, покращити ефективність внутрішніх процесів та забезпечити більш об'єктивну оцінку ділових партнерів. Це допомагає приймати кращі рішення, забезпечувати безпеку та зберігати довіру своїх клієнтів.

Висновок до Розділу 2

Розділ містить огляд практичних аспектів фінансового моніторингу корпорацій в Україні. Дослідження, проведене в рамках даного розділу, зосереджувалося на аналізі інструментів фінансового моніторингу, які використовуються з метою виявлення та запобігання фінансовим ризикам, шахрайству, відмиванню грошей та іншим злочинним діям.

В результаті дослідження організації фінансового моніторингу українського комерційного банку ПуАТ «КБ «Акордбанк» було виявлено, що банківські установи в Україні усвідомлюють необхідність ефективного фінансового моніторингу і впроваджують відповідні процедури та політики. Зокрема, вони застосовують спеціалізоване програмне забезпечення для автоматизації моніторингу фінансових операцій, використовують аналітичні інструменти для виявлення аномалій та несправедливих практик, а також залучають фахівців з фінансового аудиту та правової підтримки для забезпечення високої якості фінансового моніторингу.

Однак, дослідження також показало, що існують певні виклики і перешкоди, з якими зіштовхуються банківські установи в Україні при впровадженні ефективних практик фінансового моніторингу. Деякі з цих проблем включають недостатню свідомість про переваги фінансового моніторингу, нестачу кваліфікованих фахівців з цієї галузі, складнощі в отриманні доступу до важливих фінансових даних та координації між різними відділами організації, а

також постійний розвиток та впровадження новітніх схем з відмивання коштів зі сторони корпоративних клієнтів.

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що фінансовий моніторинг в корпораціях України є важливою складовою боротьби з ризиками відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом та злочинністю. Для успішного впровадження ефективних практик фінансового моніторингу, банківські установи та інші суб'єкти фінансового моніторингу повинні забезпечити належну підготовку своїх співробітників, використовувати спеціалізоване програмне забезпечення та забезпечувати постійний моніторинг та аналіз фінансових операцій.

Враховуючи поточний стан практики фінансового моніторингу в Україні, рекомендується подальше дослідження в цій області з метою виявлення і розв'язання існуючих проблем та вдосконалення практик фінансового моніторингу. Крім того, важливо підтримувати постійний діалог між відповідними урядовими органами, бізнес-спільнотою та академічними колами з метою розробки ефективних політик та регулювань у галузі фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНИ

3.1. Використання досвіду зарубіжних країн розбудови системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності

Досвід зарубіжних країн у розбудові системи фінансового моніторингу у протидії економічній злочинності може бути дуже корисним для усунення слабкостей та вдосконалення національної системи фінансового моніторингу.

Сполучені Штати Америки мають розвинену систему фінансового моніторингу, зокрема Фінансову кримінальну мережу (**FinCEN**). FinCEN відповідає за збір, аналіз та обмін інформацією про фінансові транзакції для виявлення підозрілих активностей. Важливою складовою їх системи є обов'язок звітування банків та фінансових установ про підозрілі транзакції. США також активно співпрацюють з міжнародними організаціями та іншими країнами у сфері обміну фінансовою інформацією.

27.04.2023 було опубліковано Огляд 2022 фінансового року FinCEN на офіційному сайті. Так, в звіті зазначено, що більшість розслідувань походять цілком від групи перевірки звіту про підозрілу діяльність (SAR). Група складається з юристів Міністерства юстиції та правоохоронних органів з метою запобігання майбутнім терористичним нападам, знищення та ліквідації злочинних підприємств, боротьби з відмиванням грошей, зміцнення фінансової системи США шляхом забезпечення виконання BSA, сприяння міжвідомчому співробітництву обміну інформацією, збір розвідувальних даних і покращення зв'язку між правоохоронними органами та фінансовою спільнотою. Групи перевірки SAR зазвичай збираються, щоб обговорити свій аналіз останніх заявок SAR, обмінятися інформацією, усунути конфлікт потенційних цілей, направити

SAR іншим агентствам для подальших дій та надання зворотного зв'язку фінансовим установам у своїх районах, серед іншого.

Згідно даних за 2022 рік, що були подані різними органами моніторингу у сфері фінансів, зазначено, що всього було отримано інформацію від 260 000 зареєстрованих фінансових установ та інших реєстраторів.

Так, згідно Звітів про підозрілу діяльність (SAR) можемо побачити на Рис. 3.1, зазначимо, що було виявлено найбільше порушень в «іншій підозрілій діяльності», у «відмиванні коштів» на суму 2,927 млн, шахрайські операції на 2,072 млн. Найменше порушень було виявлено у страхуванні (1,5 тис), фінансуванні тероризму (2 тис) та операціях з цінними паперами, ф'ючерсами та опціонами (15 тис).

FY22 SAR Activity Type											
	Other Suspicious Activities	Money Laundering	Fraud	Structuring	Identification Documentation	Cyber Event	Gaming Activities	Mortgage Fraud	Securities/Futures/Options	Terrorist Financing	Insurance
Approx. Total**	4.375M	2.927M	2.072M	1.499M	391K	57K	48K	47K	15K	2K	1.5K

**An individual SAR may have more than one SAR activity type.

Рисунок 3.1 - Звіти про підозрілу діяльність за 2022 рік у розрізі діяльності [68]

Загалом можна виділити наступні переваги, пов'язані з діяльністю FinCEN, як от:

1. Виконує ключову роль у запобіганні, виявленні та розслідуванні фінансових злочинів.

2. Системи та програми допомагають у виявленні незаконної діяльності, що допомагає правоохоронним органам відстежувати та припиняти фінансування тероризму, відмивання грошей та інші злочинні схеми. FinCEN сприяє захисту фінансової системи США від зловживань та фінансових ризиків. Вони забезпечують виконання відповідних законів та нормативних актів, які регулюють фінансову сферу, та розробляють політику для підвищення ефективності контролю фінансових транзакцій.

3. FinCEN служить центральною точкою обміну інформації між фінансовими установами, урядовими агентствами та правоохоронними органами.

Це сприяє покращенню співпраці та обміну розумінням між різними сторонами, що сприяє більш ефективному виявленню та протидії фінансовим злочинам.

4. Розробляє та встановлює правила та процедури, які фінансові установи повинні дотримуватися для запобігання фінансовій злочинності. Це включає в себе встановлення стандартів відстеження та звітності щодо підозрілих фінансових транзакцій.

5. Постійно вдосконалює свої аналітичні засоби та технології для виявлення та аналізу фінансової злочинності. Вони використовують передові алгоритми та інструменти аналізу даних, щоб виявити незвичайні патерни та потенційні загрози.

Але незважаючи на переваги роботи FinCEN, у 2020 році стався витік інформації, які назвали «Файли FinCEN» - це понад 2500 документів, більша частина яких - звіти, які банки відповідно до закону відправляли міністерству фінансів США з 2000 по 2017 рік. У цих звітах банки повідомляють про підозрілі дії своїх клієнтів, проте самі по собі ці документи не є доказом порушення закону.

Документи FinCEN отримали журналісти BuzzFeed, які потім передали їх Міжнародному консорціуму журналістів-розслідувачів (ICIJ). Ця група об'єднує представників 108 новинних організацій в 88 країнах, зокрема, репортерів програми BBC "Панорама". Сотні журналістів вивчили величезні масиви технічної документації, щоб оприлюднити частину діяльності, до якої банки не хотіли б привертати увагу.

В результаті витоку інформації було виявлено порушення банківський установ. Банк HSBC дозволяв аферистам переміщати по всьому світу мільйони доларів вкрадених грошей, навіть після того, як банк дізнався від американських слідчих, що схема, яку використовували їх клієнти, була шахрайською.

JP Morgan дозволив одній компанії перевести понад один мільярд доларів через рахунок лондонського підрозділу банку, навіть не знаючи, кому саме ця компанія належить. Пізніше банк виявив, що компанія могла належати людині, яка кілька років входила до десятки найбільш розшукуваних злочинців в США.

У відділі аналітики підрозділу по боротьбі з фінансовими злочинами міністерства фінансів США Британію називають "юрисдикцією підвищеного ризику". Таку характеристику країні дали через кількість зареєстрованих у країні компаній, які фігурують у звітах SAR. У файлах FinCEN згадують понад 3000 британських компаній - це більше, ніж з будь-якої іншої країни.

Центральний банк Об'єднаних Арабських Еміратів не відреагував на попередження і не вжив заходів щодо однієї місцевої компанії, яка допомагала Ірану ухилятися від санкцій.

Deutsche Bank переміщував брудні гроші людей, які пов'язані з організованою злочинністю, терористами і наркоторговцями.

Банк Standard Chartered продовжував переміщати гроші Arab Bank через роки після того, як клієнтські рахунки останнього використовувалися для фінансування тероризму.

Загалом, можна зазначити, що FinCEN відіграє важливу роль у боротьбі з фінансовою злочинністю та забезпеченні безпеки фінансової системи. Його діяльність сприяє запобіганню фінансуванню тероризму, відмиванню грошей та іншим видам фінансової злочинності, що сприяє створенню більш безпечного фінансового середовища.

У Великій Британії фінансовий моніторинг здійснюється через Національне бюро по боротьбі з економічною злочинністю (National Crime Agency - NCA). NCA координує зусилля різних органів, включаючи поліцію, митну службу та фінансові установи, для виявлення та протидії фінансовій злочинності. У Великій Британії також діє система звітування про підозрілі транзакції, а також механізми забезпечення відповідності та контролю в банківському секторі.

Звіти про підозрілу діяльність (SAR) попереджають правоохоронні органи про можливі випадки відмивання грошей або фінансування тероризму. SAR складаються фінансовими установами та іншими фахівцями, такими як адвокати, бухгалтери та агенти з нерухомості, і є важливим джерелом розвідувальної інформації не лише про економічні злочини, але й про широкий спектр злочинної

діяльності. Вони надають інформацію та розвідувальні дані з приватного сектора, які інакше не були б видимі для правоохоронних органів. SAR також можуть подавати приватні особи, якщо вони підозрюють або знають про відмивання грошей або фінансування тероризму.

SAR не є звітами про злочини чи шахрайство. Якщо хтось хоче повідомити про злочин чи шахрайство, йому слід зв'язатися з місцевою поліцейською службою або з Action Fraud за номером телефону.

Так, за 2021-2022 роки за допомогою SAR було ідентифіковано жертв, які потребують охорони, затримати злочинців і вилучити кошти та активи від нелегальної діяльності. 16 548 заявок щодо потенційно вразливих людей було передано правоохоронним органам / органам підтримки жертв, що потребують допомоги. Дані розвідки SAR призвели до відновлення понад 40 мільйонів фунтів стерлінгів від підозрюваних злочинців. Заблоковано активи на суму 300 мільйонів фунтів стерлінгів.

Також варто зазначити, що на початку 2022 року **Національне антикорупційне бюро** першим в Україні розпочало цифровізацію досудового розслідування та впроваджує найкращі практики з використання інформаційних технологій для підвищення ефективності роботи [65].

Так, у грудні 2021 року детективи Національного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури зареєстрували першу справу в eCase Management System – міжвідомчій системі електронного кримінального провадження. eCase MS передбачає поступове переведення досудового розслідування за участі НАБУ, САП та ВАКС в електронний формат.

Важливим кроком для підвищення ефективності розслідувань топкорупції є посилення спроможностей Національного бюро в розслідуванні злочинів, пов'язаних із використанням криптовалют. Це стало можливим завдяки тісній співпраці з британськими колегами.

Національне агентство боротьби із злочинністю Великої Британії (The National Crime Agency) допомагає НАБУ впроваджувати нові інструменти для відстеження коштів, отриманих у вигляді хабарів чи вкрадених у держави, та

викриття посадовців, причетних до корупційних правопорушень. Така співпраця здійснюється відповідно до Меморандуму про співробітництво у сфері обміну інформацією для боротьби з організованою злочинністю, що в квітні 2021 року уклали НАБУ та британське правоохоронне відомство.

Лише оновлення технічного забезпечення недостатньо для поступу в протидії корупції, тож детективи НАБУ постійно підвищують кваліфікацію. Лише у 2021 році працівники Бюро відвідали 65 тренінгів щодо протидії корупції та відмиванню коштів, отриманих незаконним шляхом.

У Нідерландах існує модель публічно-приватного партнерства для боротьби з фінансовою злочинністю. Національна служба боротьби з економічною злочинністю (**FIOD**) співпрацює з приватними компаніями та фінансовими установами для обміну інформацією та виявлення підозрілих транзакцій. Ця модель дозволяє ефективно використовувати знання та досвід приватного сектора у боротьбі з фінансовою злочинністю.

На початку роботи FIOD мав шість співробітників і одного секретаря на початку 20 вересня 1945 року і розташований у будівлі Ллойда в Амстердамі. Було п'ять бакелітових телефонів, позичена друкарська машинка та 2 службові машини, отримані від армії, а також завдання вишукувати чорні гроші та активи часів Другої світової війни. Тоді FIOD складався з трьох підрозділів: Служби розвідки, Фіскального розслідування та Митного розслідування. Через 76 років після заснування, слідчі можливості, інструменти та кількість співробітників FIOD стали в рази більшими. Оскільки шахрайство не зупиняється на кордоні, організація працює разом з національними та міжнародними партнерами над фінансовою безпекою Нідерландів. [66]

У FIOD є команда - Criminal Intelligence Team (TCI), яка спеціалізується на виявленні та боротьбі з великомасштабним шахрайством і організованою злочинністю. Прикладами цього є відмивання злочинних активів, шахрайство з банкрутством і карусельне шахрайство з ПДВ.

Команда використовує інформаторів. Це люди, які можуть і хочуть говорити про злочини, але не хочуть виступати свідками. Співробітники TCI

забезпечують збереження своїх персональних даних у таємниці. Таким чином, особа інформатор ніколи не відома. Навіть суддя не знає, хто дав інформацію.

Згідно звіту FIOD за 2019 рік [66] конфісковані злочинні активи у 2016 році становили 363,7 млн євро, у 2017 році 265,7 млн євро, у 2018 році 776,6 млн євро (включаючи штраф). Кількість завершених розслідувань збільшилась за два роки (з 2016 по 2018 роки) на 157 випадків.

У Швеції фінансовий моніторинг здійснюється через Фінансову розвідку (Financial Intelligence Unit - **FIU**). FIU відповідає за збір та аналіз інформації про підозрілі транзакції та їх подальший обмін з правоохоронними органами та регуляторами.

Переважна більшість звітів, поданих до FIU спричинені підозрою у відмиванні грошей. У 2021 році 98 відсотків повідомлень стосувалися відмивання коштів, 1 відсоток про підозрівання у фінансуванні тероризму та приблизно 1 відсоток про підозри щодо обох видів діяльності.

Загальним показником ризику, коли є підозри у відмиванні грошей, є те, що клієнт, як вважають, надав неповну або неправильну інформацію. Приблизно третина звітів позначено цим індикатором (див. рис. 3.2).

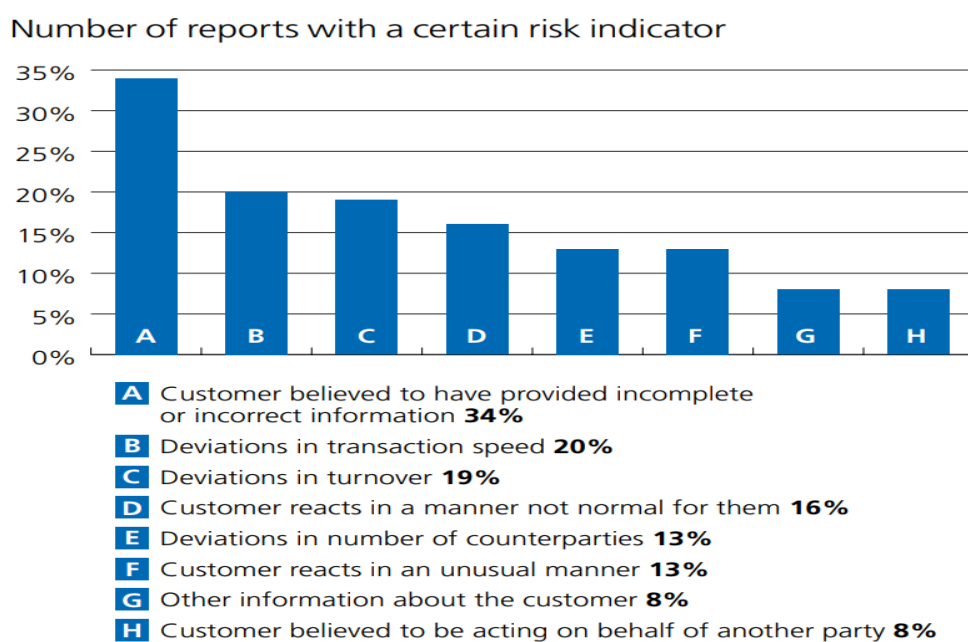

Рисунок 3.2 - Найпоширеніші показники відмивання грошей [67]

Фінансовий моніторинг в Україні здійснюється відповідно до норм вітчизняного законодавства та міжнародних стандартів. Держмоніторинг у своїй роботі націлений не лише на аналіз інформації, але й на налагодження співпраці з міжнародними установами та іноземними партнерами, які відповідають за організацію ефективної протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Протягом 2020 року Держфінмоніторинг взаємодіяв із такими міжнародними установами та організаціями у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму як:

- Організація за демократію та економічний розвиток (ГУАМ);
- Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ);
- Міжнародний валютний фонд;
- Світовий банк;
- Управління ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC);
- Рада Європи;
- Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки світу;
- Комітет Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);
- проєкт «Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні» (EUACI);
- Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

У процесі взаємодії з міжнародними організаціями Держфінмоніторингу орієнтується на ризикоорієнтований підхід, відповідно до якого застосовуються методики оцінки ризиків на національному рівні.

Крім того, Держфінмоніторинг, відповідно до покладених на нього завдань, уклав міжнародні договори міжвідомчого характеру (Меморандуми про взаєморозуміння) з підрозділами фінансової розвідки іноземних країн. Держфінмоніторингом протягом 2003–2020 років підписано 79 таких Меморандумів.

Про успішність такої співпраці може свідчити, наприклад, взаємодія з Комітетом експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL)/Європейською Комісією. Комітет позитивно оцінив та опублікував звіт про роботу української системи фінансового моніторингу, на основі чого важливим показником для України стало підвищення рейтингу та досягнення позитивної оцінки відповідності стандартам FATF.

Водночас, MONEYVAL продовжуватиме здійснювати моніторинг України в частині покращення рейтингів за такими напрямками як:

- новітні технології;
- фінансові санкції, пов'язані з тероризмом;
- фінансові санкції, пов'язані з фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- регулювання і нагляд за представниками ВНУП;
- ведення національної статистики з протидії ПВК/ФТ.

Поряд із діяльністю Держфінмоніторингу як центрального органу влади у сфері здійснення фінансового моніторингу потрібно згадати діяльність інших інституцій, покликаних регулювати фінансові операції. Так, Національний банк України ініціює впровадження проєктів у фінансову сферу, на основі яких формуються нові можливості щодо впровадження зарубіжних систем здійснення фінансового моніторингу, зокрема, які стосуються цифровізації та електронного документообороту. Зокрема, мова йде про проєкт «Сприяння розвитку FinTech в Україні», покликаний активізувати розбудову української системи фінансового моніторингу за рахунок використання електронних грошей, використання третіх сторін як агентів, багаторівневої ідентифікації клієнтів за процедурою know your client (KYC), віддаленого відкриття рахунків тощо.

Звісно, упровадження фінансових інновацій та розвиток FinTech вимагає від регуляторів фінансового ринку адаптації їхніх підходів й оцінки ризиків, оскільки нові фінансові продукти не завжди зрозумілі та контрольовані. Саме тому регулятори впроваджують нові технології, зокрема *SupTech/RegTech-*

рішення для більш автоматизованого та алгоритмізованого нагляду та регулювання вже існуючих фінансових продуктів/установ.

Так, одним із найуспішніших SupTech-рішень є побудова системи звітування банків щодо операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, у Мексиці. Цей проєкт суттєво спростив та зменшив витрати людино-годин на отримання, валідацію та опрацювання звітів щодо підозрілих операцій за рахунок того, що банки почали подавати AML/CFTзвітність (Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism – протидія відмиванню коштів/боротьба з фінансуванням тероризму) через API, а не на дисках чи електронною поштою.

Запровадження API дало змогу встановити вхідний контроль та перехресні перевірки, які унеможливають подати викривлений чи неповний звіт. Окрім того, додатково було застосовано штучний інтелект (artificial intelligence) для виявлення аномалій, які зазвичай свідчать про підвищений ризик відмивання коштів [30].

Разом з тим, у галузі RegTech варто виділити платформу AuRep, яка є найбільш вдалим рішенням у зазначеній сфері і на базі якої об'єднано майже 90% австрійських банків. Її особливістю є нагромадження даних завдяки спільному інтерфейсу звітності, створеної для банківських установ.

Основними перевагами AuRep є:

- оперативність обробки інформації та якість обробленого звітного матеріалу;
- мінімізація витрат, які стосуються обробки даних у процесі формування банківської звітності;
- покращення стандартизації фінансової інформації та об'єднання інтересів банків у процесі її відображення;
- покращення контролю вхідної інформації;
- формування та використання єдиних підходів до звітування банківських установ в системі.

Із метою підвищення ефективності Національної системи фінансового моніторингу доцільно враховувати досвід розвинених країн, які досягли успіху у боротьбі з фінансовими злочинами, в умовах ухвалення змін до українського законодавства. Останнє потребує конкретики щодо визначення операцій фінансових установ, які підпадають під процедури фінансового моніторингу, послідовності та особливостей розкриття матеріалів таємниці, висвітлення даних та оформлення звітності про джерела формування фінансових ресурсів тощо [69].

Стратегія європейської інтеграції України також проявляється і у сфері фінансового моніторингу та полягає в приведенні системи фінансового контролю та моніторингу відповідно до стандартів та вимог Європейського Союзу (ЄС). Ця стратегія спрямована на зміцнення боротьби з корупцією, фінансовими злочинами, легалізацією доходів від злочинної діяльності та фінансуванням тероризму.

Одним з головних кроків у цьому напрямку є узгодження законодавства України з вимогами ЄС у сфері фінансового моніторингу. Це означає прийняття та реалізацію законів, які передбачають обов'язковість звітності фінансових установ, зокрема банків, страхових компаній та інших суб'єктів, що здійснюють фінансову діяльність. Вимоги до звітності повинні включати моніторинг та звітність про транзакції, які можуть бути пов'язані з фінансовими злочинами або фінансуванням тероризму.

Для успішної реалізації стратегії необхідно підвищити якість фінансового контролю в Україні. Це означає зміцнення потенціалу та професійної підготовки контролюючих органів, наприклад, Національного банку України, Фінансової розвідки України та інших відповідних органів. Також потрібно розробити та впровадити ефективні механізми співпраці з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол та Фінансова діяльність розгляду, для обміну інформацією та спільних розслідувань.

Окрім того, важливо забезпечити прозорість та відкритість фінансових операцій. У цьому контексті використання сучасних технологій, таких як

блокчейн, може бути корисним для створення системи фінансового моніторингу, що забезпечує недоступність до маніпуляцій та фальсифікацій фінансових даних.

Стратегія європейської інтеграції України у сфері фінансового моніторингу передбачає також активізацію співпраці з міжнародними партнерами, зокрема з ЄС, для отримання підтримки, консультацій та фінансування в реалізації необхідних реформ.

3.2 Пропозиції щодо покращення фінансового моніторингу корпорацій в банківській системі України

Останні роки, особливо з початку повномасштабного вторгнення країни-агресора, в Україні спостерігається певний прогрес у розвитку фінансового моніторингу, що призводить до плідних результатів.

Україна прийняла ряд законодавчих актів, спрямованих на зміцнення фінансового моніторингу та відповідності міжнародним стандартам. Наприклад, були удосконалені норми про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, зокрема введення обов'язкової звітності фінансових установ та зміцнення контролю за фінансовими операціями.

В Україні були створені та підсилені спеціалізовані органи, які відповідають за фінансовий моніторинг і боротьбу зі злочинністю. Наприклад, Фінансова розвідка України була заснована для забезпечення збору та аналізу інформації про фінансові операції, що можуть бути пов'язані зі злочинністю.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як MONEYVAL та Європейський Союз, з метою отримання підтримки, експертної допомоги та обміну інформацією. Це сприяє підвищенню якості фінансового моніторингу та відповідності міжнародним стандартам.

Україна зосереджується на впровадженні сучасних технологій у сфері фінансового моніторингу. Наприклад, електронна звітність та автоматизовані

системи аналізу фінансових операцій допомагають покращити ефективність процесу моніторингу та виявлення підозрілих транзакцій.

Ці заходи сприяють зміцненню фінансової безпеки, боротьбі зі злочинністю та покращенню міжнародної репутації України. Однак, важливо продовжувати зусилля для подальшого розвитку та вдосконалення системи фінансового моніторингу з метою забезпечення ефективної протидії фінансовій злочинності.

Проаналізувавши систему фінансового моніторингу в Україні, зокрема в банківських установах можна виокремити декілька рекомендацій для покращення фінансового моніторингу корпорацій в банківському секторі України.

Незважаючи на важливість ефективного фінансового моніторингу, завищені вимоги регулятора до банків у цій сфері можуть мати негативні наслідки. Строгі вимоги до фінансового моніторингу можуть змусити банки витратити значні ресурси на впровадження технологій, найм додаткового персоналу та навчання працівників, що може призвести до зростання витрат і негативно позначитися на фінансових показниках банків. Перевищення регулятором вимог щодо фінансового моніторингу може призвести до перевантаження банківських установ, особливо для менших банків з обмеженими ресурсами, що негативно впливає на їх ефективність та конкурентоспроможність. Завищені вимоги можуть бути недосяжними для деяких банків, особливо для менших та регіональних установ. Вони можуть мати обмежені ресурси та можливості для впровадження складних систем фінансового моніторингу, що призводить до нерівності в конкурентній грі з більшими банками. Суворі вимоги до фінансового моніторингу призводять до додаткових обмежень та процедур для клієнтів банків. На сьогодні це робить процес відкриття рахунків та здійснення фінансових операцій більш складним та затратним по часу, через страх втратити довіру регулятора до банківської установи банки запитують документи майже під кожну операцію клієнта, а відкриття рахунків відбувається з запитом додаткових документів (лист-пояснення діяльності, фінансова звітність, договори з контрагентами, договори оренди офісних та складських приміщень, транспортних

засобів і т.д.), що впливає на задоволення клієнтів та може привести до втрати бізнесу.

Саме тому першою пропозицією покращення фінансового моніторингу полягає і знаходженні балансу між ефективністю фінансового моніторингу та здатністю банків виконувати вимоги регулятора. Співробітництво між регулятором і банками для забезпечення раціональних та реалістичних вимог може сприяти досягненню оптимальних результатів.

Розвиток електронної системи зберігання документів з фінансового моніторингу в банках є важливим кроком у сучасній фінансовій сфері. Така система дозволяє зберігати, обробляти та аналізувати великий обсяг інформації про фінансові операції клієнтів з метою виявлення підозрілих транзакцій і протидії фінансовій злочинності, такі як відмивання грошей і фінансування тероризму.

Основні переваги електронної системи зберігання документів з фінансового моніторингу у банках включають: ефективність і швидкість, збереження простору і ресурсів, забезпечення безпеки, зручний доступ та пошук інформації.

Електронна система дозволяє зберігати та обробляти великий обсяг даних швидко і ефективно. Це дозволяє банкам забезпечувати вчасну інформацію та реагувати на підозрілі фінансові операції в найкоротші терміни, а також більш коректно та повно відповідати на запити регулятора. Електронна система зберігання документів заміняє традиційні паперові архіви, що дозволяє зберігати значну кількість документів в електронному форматі. Документи розміщені в електронній системі мають бути захищені за допомогою шифрування, автентифікації та інших заходів безпеки. Електронна система дозволяє швидко знаходити та отримувати доступ до необхідної інформації про фінансові операції. Вона надає можливість здійснювати пошук за різними критеріями, фільтрувати та сортувати дані, що полегшує роботу аналітиків та забезпечує точність інформації.

Варто зазначити, що дана система має запроваджуватись в банківських установах за допомогою держави адже впровадження електронної системи

зберігання документів вимагає інвестицій у технології, інфраструктуру та навчання персоналу. Ці затрати можуть бути виправдані з точки зору ефективності, зменшення ризиків та покращення впровадження фінансового моніторингу у банківських установах.

Доступ до інформації між банками у сфері фінансового моніторингу через розподілену базу даних та блокчейн. Технології розподіленої бази даних, такі як блокчейн, можуть використовуватись для обміну інформацією між банками у безпечному та конфіденційному режимі. Це може дозволити створити спільну базу даних, яка оновлюється в режимі реального часу та забезпечує доступ до неї для авторизованих учасників.

Незважаючи на важливість та наявність відкритого доступу до законодавства та інших джерел, що містять інформацію про заходи та норми, яких мають дотримуватись банки у сфері фінансового моніторингу, співробітники відділень, які є першою лінією захисту досі не розуміють чому вони мають запитувати документи щодо діяльності клієнта та думають, що це внутрішня політика саме банку в якому вони працюють, а не вимоги регулятора, що закріплені нормативними документами. Саме тому кваліфікація співробітників відділень банку у сфері фінансового моніторингу є критично важливою для ефективності та успішності функціонування системи моніторингу. Співробітники повинні мати глибокі знання про національне та міжнародне законодавство, пов'язане з фінансовим моніторингом. Розвиток більш поглибленого розуміння різних фінансових понять, таких як банківські рахунки, платіжні системи, інвестиції тощо, що допоможе виявляти підозрілі операції та розуміти потенційні ризики, пов'язані з різними фінансовими операціями. Співробітники повинні розвивати аналітичні навички для виявлення аномалій та підозрілих змін у фінансовій активності клієнтів - включає здатність аналізувати дані, виявляти зв'язки та тенденції, а також проводити детальні дослідження. Має проводитись навчання щодо сучасних технологій, які використовуються у фінансовому моніторингу, таких як програмне забезпечення для аналізу даних, системи штучного інтелекту та машинного навчання. Вони повинні бути здатні

використовувати ці інструменти для ефективного виявлення підозрілих транзакцій та аналізу фінансової активності. Співробітники повинні мати високий рівень етичних стандартів та розуміти важливість конфіденційності у роботі з фінансовою інформацією клієнтів та захисту даних.

Вищезазначені кваліфікації можуть бути досягнуті через відповідну освіту, навчання та професійний розвиток, а також через досвід роботи в сфері фінансового моніторингу. Крім того, регулярне оновлення знань та участь у спеціалізованих семінарах та конференціях, що проводяться за ініціативи та підтримки регулятора можуть допомогти співробітникам удосконалювати свої навички та знання, що в свою чергу буде сприяти розвитку фінансового моніторингу країни в цілому.

Полегшення комунікації між регулятором і банком в сфері фінансового моніторингу є важливим аспектом ефективного співробітництва. Однією з рекомендацій є використання стандартизованих форматів даних для всіх банківських установ, що буде сприяти зручній комунікації та обміні інформацією між регулятором і банком. Наявність спільно прийнятих форматів спрощує обробку та аналіз інформації, а також зменшує можливість помилок під час передачі даних. Проведення регулярних нарад та зустрічей між регулятором і банком можуть допомогти встановити пряму комунікацію та обговорення питань, пов'язаних з фінансовим моніторингом.

Особливою проблемою комунікації також можна виокремити некоректне трактування законів у сфері фінансового моніторингу. На сьогоднішній день законодавство є складним навіть для співробітників які мають вищу освіту та досвід роботи у даній сфері, що призводить до його незрозумілості або неоднозначності. Відсутність чітких орієнтирів та роз'яснень з боку компетентних органів ускладнює правильне трактування законодавства. Банки та інші суб'єкти, які займаються фінансовим моніторингом, можуть мати різні думки щодо того, які заходи та процедури необхідно виконувати для відповідності вимогам законодавства.

Для зменшення проблеми коректного трактування законів у сфері фінансового моніторингу необхідно звернути увагу на наступні моменти. Важливо зробити законодавство більш доступним, зрозумілим та конкретним, уникати неоднозначностей. Регулятори та компетентні органи повинні надавати чіткі роз'яснення та орієнтири щодо вимог законодавства, давати конкретні поради та рекомендації для виконання. Суб'єкти фінансового моніторингу повинні підтримувати активну співпрацю, включаючи регулярні наради, консультації та обмін найкращими практиками. Встановлення механізмів для обговорення спірних питань та шляхів узгодження розуміння вимог законодавства. Банки повинні мати можливість висловлювати свої питання, зауваження та пропозиції стосовно трактування законодавства. Регулятори повинні бути відкриті до діалогу та враховувати думку банків для вдосконалення вимог та процесів фінансового моніторингу.

Взаємодія та співробітництво між регуляторами та банками, а також залучення експертів і практиків з фінансового моніторингу можуть сприяти більш однозначному та ефективному трактуванню законів у цій сфері.

Запроваджуючи зазначені вище рекомендації та дотримання вже існуючих норм можна досягти неабиякого розвитку фінансового моніторингу в Україні.

Висновок до Розділу 3

В розділі було розглянуто міжнародний досвід у сфері протидії легалізації коштів. Робота проводилася з метою виявлення можливостей покращення існуючої системи фінансового моніторингу в Україні та розробки рекомендацій щодо її вдосконалення.

Під час дослідження були проаналізовані основні проблеми, з якими зіштовхуються банківські установи в процесі фінансового моніторингу, зокрема: відсутність ефективного законодавства, слабка координація між органами

державного контролю, висока рівень корупції та недостатня свідомість бізнесу щодо необхідності впровадження ефективної системи фінансового моніторингу.

В результаті дослідження було виявлено декілька напрямів вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій в Україні:

- законодавчі зміни: необхідно зробити законодавство більш доступним, зрозумілим та конкретним, уникати неоднозначностей. Регулятори та компетентні органи повинні надавати чіткі роз'яснення та орієнтири щодо вимог законодавства, давати конкретні поради та рекомендації для виконання;

- необхідно проводити постійну роботу з підвищення свідомості співробітників банківських установ щодо необхідності фінансового моніторингу, ризиків непотрібних транзакцій та наслідків порушення відповідних правил;

- необхідно забезпечити більш ефективний, але при цьому лояльний контроль з боку регулятора, включаючи перевірки, обмін інформацією та співпрацю;

- слід розглянути можливості використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для поліпшення системи фінансового моніторингу, забезпечення автоматизації процесів та збільшення ефективності.

Зазначені в роботі напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу можуть сприяти зменшенню ризиків фінансових злочинів, підвищенню довіри до бізнесу та зміцненню фінансової стійкості корпорацій. При їх впровадженні необхідно враховувати специфіку українського законодавства, міжнародні стандарти та найкращі міжнародні практики в цій сфері.

ВИСНОВКИ

У даній роботі було проведено дослідження фінансового моніторингу корпорацій як засобу протидії тінізації бізнесу. На основі отриманих результатів можна зробити наступні висновки.

1. Тінізація економіки – це явище, коли значна частина господарської діяльності відбувається поза офіційною економікою і не підлягає повному оподаткуванню, регулюванню та контролю з боку держави. Такі непрозорі економічні практики можуть мати негативний вплив на економічний розвиток, фінансову стабільність та соціальну справедливість.

Основні прояви тінізації економіки включають:

- Тіньову зайнятість: нереєстрована праця або нелегальна зайнятість, коли люди працюють за позаофіційними договорами або не мають необхідних дозволів для працевлаштування. Це може включати нелегальних мігрантів, самозайнятих осіб без реєстрації, неповну зайнятість із застосуванням "сірої" заробітної плати тощо.

- Тіньовий сектор: нелегальна економічна діяльність, яка здійснюється поза офіційною системою регулювання. Це можуть бути нелегальний обіг наркотиків, контрабанда товарів, підробка товарів, незаконна промисловість, нелегальне видобування ресурсів тощо.

- Тіньовий ринок: торгівля товарами або послугами, яка відбувається поза офіційними каналами торгівлі. Це можуть бути нелегальні ринки, ярмарки, торгівля через інтернет або позаофіційні операції з обміну валют.

- Ухилення від оподаткування: відмова від сплати податків або намагання приховати справжню суму доходу з метою уникнення податкових платежів. Це може включати використання підроблених документів, створення фіктивних компаній, використання офшорних схем тощо.

Тінізація економіки має негативні наслідки для суспільства і держави. Вона може призводити до зменшення доходів держави, порушення соціальної

справедливості, погіршення умов праці, незабезпечення соціальних гарантій для працівників, сприяти розширенню корупційних схем і злочинності, а також нашкодити легальним господарським суб'єктам, які конкурують на офіційному ринку.

2. Фінансовий моніторинг – це система заходів, спрямованих на постійне спостереження з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції пов'язані з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом.

Він передбачає наступні аспекти:

– Спостереження за фінансовими транзакціями: банки, фінансові установи, платіжні системи та інші суб'єкти, які проводять фінансові операції, зобов'язані вести систему моніторингу, що передбачає аналіз та контроль фінансових транзакцій клієнтів. Вони використовують спеціальне програмне забезпечення та алгоритми, щоб виявити підозрілі та незвичайні операції, які можуть бути пов'язані зі злочинністю.

– Збір та аналіз інформації: фінансові установи зобов'язані збирати та аналізувати різноманітну інформацію про своїх клієнтів, включаючи особисті дані, фінансову історію, джерела доходів тощо. Це допомагає встановити профілі клієнтів і виявити будь-які аномалії чи підозрілі патерни.

– Застосування ризикових оцінок: фінансові установи використовують систему ризикових оцінок, щоб визначити рівень ризику, пов'язаний з кожною фінансовою операцією або клієнтом. Це дозволяє зосередити увагу на високоризикових операціях та забезпечити ефективне використання ресурсів для моніторингу.

– Звітність та співпраця з владними органами: у випадку виявлення підозрілих операцій, фінансові установи зобов'язані звітувати владним органам, які ведуть боротьбу з фінансовою злочинністю. Вони співпрацюють з правоохоронними органами, подають звіти про підозрілі операції та надають відповідну інформацію для проведення розслідувань.

– Постійне навчання та оновлення: з урахуванням постійного розвитку фінансової злочинності, фінансові установи забезпечують навчання свого

персоналу та оновлення програмного забезпечення для ефективного виявлення нових методів шахрайства та обману.

Фінансовий моніторинг корпорацій є важливим і необхідним інструментом для виявлення, запобігання та протидії фінансовим злочинам і неправомірній діяльності у сфері корпоративного сектору. Він сприяє забезпеченню фінансової стійкості, дотриманню законодавства та підвищенню довіри до бізнесу.

3. Україна має високий рівень тінізації економіки, зокрема через широке поширення тіншової зайнятості, нелегальну торгівлю, незаконне видобування природних ресурсів та інші незаконні діяльності. Основні галузі, де тінізація економіки була найбільш помітна в Україні у 2021 році - це будівництво, торгівля, транспорт та логістика, аграрний сектор та послуги. Станом на 2022 рік рівень тінізації економіки України складає 44,2% до ВВП.

Основними схемами легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні встановлено: використання "фірм-дружок", використання нелегальних гральних закладів та казино, використання наркотиків та їх торгівлі, легалізація коштів через криптовалюту, через використання електронних платіжних систем, за допомогою валютних операцій.

4. Установами, які здійснюють первинний фінансовий моніторинг в Україні є: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; професійні учасники організованих товарних ринків; професійні учасники ринків капіталу, крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами; оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України; спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин): суб'єкти аудиторської діяльності; бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єкти господарювання, що

здійснюють консультування з питань оподаткування; адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріуси; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги; особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами; особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами; суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб'єкти господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна; суб'єкти господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри; постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів; інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України, Державна служба фінансового моніторингу України.

5. Система фінансового моніторингу в ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» включає різні компоненти та процеси для виявлення та аналізу фінансових операцій, що можуть бути пов'язані зі спробами використання банківської системи для легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, або інших незаконних дій. Основні складові системи фінансового моніторингу можуть включати:

- Систему автоматизованого виявлення підозрілих операцій (САВПО): Ця система використовує алгоритми та правила для автоматичного виявлення фінансових операцій, що можуть бути підозрілими з точки зору фінансового моніторингу. Наприклад, великі суми готівки, незвичайні транзакції або операції, що не відповідають типовому поведінковому шаблону клієнта.

- Ручний аналіз та перевірку операцій: Фахівці з фінансового моніторингу проводять ретельний аналіз підозрілих операцій, що були виявлені автоматично або в результаті звернень співробітників банку. Цей процес може включати перевірку документації, виявлення зв'язків між різними клієнтами та операціями, а також співпрацю з правоохоронними органами.

- Зберігання та аналіз інформації: ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» зберігає відповідну інформацію про фінансові операції клієнтів, включаючи дані про транзакції, особисті дані клієнтів та іншу важливу інформацію. Ця інформація використовується для подальшого аналізу та перевірки в рамках фінансового моніторингу.

- Звітність: Банк забезпечує підготовку відповідних звітів та подає їх до відповідних органів державного контролю та регулювання, які відповідають законодавству та вимогам фінансового моніторингу. Ці звіти можуть містити інформацію про підозрілі операції, деталі їх аналізу та рекомендації щодо подальшої дії.

Важливо зазначити, що конкретні деталі та функції системи фінансового моніторингу можуть варіюватися в залежності від змін вимог регуляторних органів та законодавства країни.

6. Процедури та заходи контролю на рівні відділень, які застосовуються в Акордбанку:

- Авторизація та ідентифікація клієнтів. Співробітники відділення банку має упевнитись, що фізична особа, яка прийшла відкривати рахунок компанії дійсно є директором компанії, а не підставною особою – співробітники звертають увагу на зовнішній вигляд потенційного клієнта, вміння говорити та вільно висловлювати думки, можливість пояснити чим буде займатись компанія,

перевіряється дійсність документів, що посвідчує особу, наявність проваджень, зокрема кримінальних справ, щодо директора компанії та наявність негативної інформації у відкритих джерелах.

– Співробітники відділень мають дотримуватись критеріїв ризиків розроблені банком та встановлювати в системі відповідний рівень ризику клієнту.

– Також виявивши підозрілу операцію чи діяльність клієнта з яким встановлені ділові відносини, співробітник відділення повинен повідомити про це фінансовий моніторинг банку та відділ вивчення та аналізу операцій на рівні департаменту корпоративного бізнесу.

7. Управління фінансового моніторингу банку виконує спеціалізований підрозділ (Управління фінансового моніторингу), який відповідає за виявлення та аналіз підозрілих фінансових операцій, запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Основні функції та обов'язки управління фінансового моніторингу банку включають:

- Відстеження та аналіз фінансових операцій: Управління фінансового моніторингу відстежує та аналізує фінансові операції, які проводяться через банк. Це включає перевірку транзакційних даних, клієнтських рахунків, розпізнавання підозрілих ознак або нестандартних патернів поведінки.

- Виявлення підозрілих операцій: управління фінансового моніторингу використовує спеціалізовані програми та аналітичні інструменти для виявлення підозрілих фінансових операцій. Це можуть бути незвичайні або надмірні трансакції, зв'язки з ризикованими країнами або суб'єктами, незвичайна активність на рахунку тощо.

- Повідомлення та співпраця: у разі виявлення підозрілих операцій управління фінансового моніторингу повідомляє внутрішній контроль банку, а також компетентні органи (наприклад, ДФС, ДФМ) про підозрілу діяльність та подає відповідні звіти. Вони також співпрацюють з правоохоронними органами та розглядають запити на інформацію від таких органів.

- Розробка та впровадження політики та процедур: управління фінансового моніторингу відповідає за розробку та впровадження політики та процедур, спрямованих на запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Це включає встановлення внутрішніх правил, контрольних механізмів та навчання персоналу банку з питань фінансового моніторингу.

- Проводить внутрішній аудит та оцінку ризиків, пов'язаних з фінансовим моніторингом. Це допомагає ідентифікувати потенційні слабкі місця, встановити ефективні контрольні механізми та вдосконалити процеси моніторингу.

Загалом, управління фінансового моніторингу банку відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання вимог законодавства з питань запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

8. Сучасний стан фінансового моніторингу корпорацій в Україні виявив ряд проблем, зокрема недостатню ефективність законодавчої бази, слабку координацію між органами державного контролю, високий рівень корупції та недостатню свідомість бізнесу.

9. Основними напрямками вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій в Україні є:

- a. розробка та прийняття комплексних законів, які визначатимуть правила фінансового моніторингу та зобов'язуватимуть корпорації виконувати певні процедури та надавати звітність;

- b. підвищення свідомості бізнесу щодо необхідності фінансового моніторингу, ризиків непотрібних транзакцій та наслідків порушення відповідних правил;

- c. зміцнення контролю з боку органів державного контролю, включаючи регулярні перевірки, обмін інформацією та співпрацю з міжнародними організаціями;

- d. впровадження сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для поліпшення системи фінансового моніторингу та забезпечення автоматизації процесів.

Вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій сприятиме зменшенню ризиків фінансових злочинів, підвищенню довіри до бізнесу та зміцненню фінансової стійкості корпорацій. При цьому важливо враховувати специфіку українського законодавства, міжнародні стандарти та найкращі практики в цій сфері.

Загалом, вдосконалення системи фінансового моніторингу корпорацій в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює законодавчі зміни, контрольні механізми та використання сучасних технологій. Тільки за умови ефективного фінансового моніторингу можна забезпечити стабільний розвиток бізнесу та зберегти довіру суспільства до корпоративного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3 / Редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
2. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання, 2009. 647 с.
3. Soto, Hernando De. The Other Path: The Invisible Revolution in the Third World. Harpercollins, 1989.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 14.01.2023).
5. Трущенко О. О. Тіньова економіка як негативний фактор економічної безпеки України. *Культура народів Причорномор'я*. 2000. № 13. С. 54–57.
6. Статистичні матеріали офіційного сайту Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 14.01.2023).
7. Ukraine's Informal Economy Size as a percentage of GDP (%). URL: <https://www.worldeconomics.com/National-Statistics/Informal-Economy/Ukraine.aspx> (дата звернення: 14.01.2023).
8. Неклюдов Є. С. Тіньова економіка України: від СРСР до сьогодення. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2018. Вип. 51. ISSN 2076-8982. 136 с.
9. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — 19 с.
10. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату "фінансовий моніторинг" // Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та

правоохоронних органів у сфері господарювання : проблеми сьогодення і перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – 588 с.

11. Сучасні схеми і підходи до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом у банківському секторі України / І. М. Патюта //Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 6. - С. 262-269

12. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. Б. Сюркало, // Електронне наукове фахове видання / "Ефективна економіка". Дніпропетровський державний аграрно економічний університет. - 2013 - № 3. - С. 241-244

13. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс: підручник / Орлюк О. П. – К.: Юрінком Інтер, 2010, 808 с.

14. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату „фінансовий моніторинг” // Право України. – 2006. – № 12. – С. 52–53

15. SMIDA Холодні гаманці кріптовікції QuadrigaCX виявилися спустошеними на \$100 млн. URL: https://www.smida.gov.ua/news/allnews/kholodni_gamanci_kriptobirzhi_quadrigacx_viyavilisya_spustoshenimi_na_%24100 mln (дата звернення: 14.01.2023).

16. FinCEN у Федеральному реєстрі. URL: <https://www.federalregister.gov/agencies/financial-crimes-enforcement-network> (дата звернення: 14.01.2023).

17. Архипова Н. В. Фінансовий моніторинг в умовах глобалізації економіки. Економічний вісник університету, (35), 2017, С. 7-12.

18. Дубінін С. В. Фінансовий моніторинг в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Науковий вісник Чернівецького університету, (719), 2015. С. 117-125.

19. Жукова Н. Ю., Садовникова М. А. Фінансовий моніторинг як інструмент забезпечення безпеки банківської системи. Вісник економіки транспорту і промисловості, (57), 2017. С. 83-90.

20. Каменський А.А., Митягин, А. А. Фінансовий моніторинг та його роль у запобіганні легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Проблеми права та судочинства", 2019, С. 161-163.

21. Постанова Правління Національного банку України № 65 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 19.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>.

22. Партико, О. Л. (2018). Фінансовий моніторинг: поняття та методика застосування в умовах сучасної економіки. *Економічний часопис-XXI*, 171(7-8), С. 46-50.

23. Сергеева, Л. Ю. (2016). Основні підходи до фінансового моніторингу та їх застосування в банківських установах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент, (19), С. 52-55.

24. Сидоренко, В. С., & Безугла, М. В. (2017). Фінансовий моніторинг як складова ефективного контролю за діяльністю банку. *Науковий вісник Полісся*, (2), С. 49-57.

25. Таранчук, І. В. (2018). Фінансовий моніторинг як складова системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Проблеми права та державного управління*, 40, С. 268-274.

26. Федіна, Н. В., & Ковальова, І. І. (2019). Фінансовий моніторинг: теорія та практика. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Економіка, (300), С. 144-152.

27. Черній, І. В., & Дубініна, Ю. Ю. (2017). Фінансовий моніторинг як інструмент забезпечення безпеки економіки. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*, (4), С. 181-186.

28. Шипко, А. А. (2015). Фінансовий моніторинг в системі банківського нагляду. *Економіка і підприємництво*, (6-1), С. 104-108.

29. Górká, P., & Stepniak, M. (2018). Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism (AML/CFT) Policy in Poland: Institutional Framework,

Legal Regulations and Key Challenges. *Journal of Money Laundering Control*, 21(2), 248-265.

30. Kryńska, E. (2018). Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism in Poland. *Journal of Money Laundering Control*, 21(4), 526-534.

31. Skoczyła, Ł. (2018). Anti-Money Laundering Policy in Poland: A Comprehensive Approach. *Central European Review of Economics and Finance*, 22(1), 71-87.

32. Kuczyński, M. (2018). The Polish Model of Combating Money Laundering and Terrorist Financing. *International Journal of Management and Applied Research*, 5(1), 1-16.

33. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон від 12.07.2001 № 2664-III.

34. Відомості Financial Action Task Force (FATF). URL: <http://www.fatf-gafi.org>. Дата звернення: 23.03.2023

35. Відомості Egmont Group of Financial Intelligence Units. URL: <https://egmontgroup.org/about/financial-intelligence-units/>. Дата звернення: 20.03.2023

36. Відомості Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/>. Дата звернення: 20.03.2023.

37. Прилипко, Ю. Моніторинг стану тіньового сектора економіки України та його впливу на основні макроекономічні показники [Текст] / Ю. Прилипко // *Економ. часопис*. -XXI. — 2002. — №5. — С. 16-18.

38. Федеральне статистичне управління (Destatis) Німеччини. URL: https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2023/01/PD23_026_124.html. Дата звернення: 21.03.2023.

39. Federal Act on Combating the Shadow Economy and Illegal Employment (Lei fédérale sur la lutte contre l'économie souterraine), Swiss Federal Assembly, 8 June 2018.

40. FMA (Financial Market Authority). URL: <https://www.fma.gv.at/en/>. Дата звернення: 21.03.2023.

41. "Blockchain Explained", Investopedia, URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>. Дата звернення: 20.03.2023.

42. "What is Blockchain Technology? A Step-by-Step Guide For Beginners", Blockgeeks. URL: <https://blockgeeks.com/guides/what-is-blockchain-technology/>. Дата звернення: 20.03.2023.

43. "Blockchain: the complete guide", The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2018/feb/27/blockchain-the-complete-guide>. Дата звернення: 20.03.2023.

44. Офіційний сайт Palantir Gotham. URL: <https://www.palantir.com/platforms/gotham/>. Дата звернення: 20.03.2023.

45. Вимоги до працівників у сфері фінансового моніторингу, Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=357822&cat_id=357780. Дата звернення: 01.03.2023.

46. Guidance on the application of the risk-based approach to anti-money laundering and counter-terrorist financing in the securities sector, International Organization of Securities Commissions. URL: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD593.pdf>. Дата звернення: 20.03.2023.

47. Financial Intelligence Unit Staffing, Financial Action Task Force URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financial-Intelligence-Units-Staffing.pdf>. Дата звернення: 20.03.2023.

48. Рекомендації FATF як визначати кінцевого бенефіціарного власника/ URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>). Дата звернення: 20.03.2023.

49. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/about-us/>. Дата звернення: 25.03.2023.

50. Рейтинги FATF зведеної ефективності та технічної відповідності щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. URL: <https://finap.com.ua/fatf-onovyly-rejtyngy-zvedenoyi-otsinky-krayin/>. Дата: 14.02.2023.

51. Офіційний сайт Financial Crimes Enforcement Network. URL: <https://www.fincen.gov/about/mission>. Дата звернення: 23.02.2023.

52. Офіційний сайт HASC. URL: <https://armedservices.house.gov/ndaa>. Дата звернення: 23.02.2023.

53. Офіційний сайт: KNF. URL: <https://knf.com/en/global>. Дата звернення: 23.02.2023.

54. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні 2022 року. Звіт Державної служби зайнятості України. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/01_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_ds_z_za_2022_rik.pdf. Дата звернення: 13.03.2023.

55. Тіньова економіка в Україні: оцінки та пропозиції щодо зменшення. Інститут економіки та прогнозування НАН України – офіційний сайт. URL: <http://ief.org.ua/>. Дата звернення: 20.04.2023.

56. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2021 року. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fc48bdd5-178c-47af-b64c-c7ee533cb4b0&title=ZagalniTendentsiiTinovoiEkonomikiVUkrainiUIKvartali2021-Roku>. Дата звернення: 12.02.2023.

57. Національне антикорупційне бюро України – офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/>. Дата звернення: 20.04.2023.

58. Служба безпеки України – офіційний сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-posadovtsiv-stolychnoho-banku-na-vidmyvanni-hroshei-pidpilnykh-onlajnказуно>. Дата звернення: 20.04.2023.

59. Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму

(сепаратизму)». Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/tipologi/tipologi-derzhfinmonitoringu/tipologiche-doslidzhennya-aktualni-metodi-sposobi-instrumenti-legalizaczi-vidmivannya-zlochinnix-doxodiv-ta-finansuvannya-terorizmu-separatizmu.html>. Дата звернення: 01.02.2023.

60. Постанова Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18. Дата звернення: 13.01.2023.

61. Богдан Слущкий / Ефектне чи ефективне: чому у Бюро економічної безпеки не виходить побороти економічну злочинність. УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/efektne-chi-efektivne-chomu-u-byuro-ekonombezpeki-ne-vihodit-poboroti-ekonomichnu-zlochinnist-12244290.html>. Дата звернення: 05.05.2023.

62. Микола Ткачук / Новий банківський скандал: як відмивалися гроші з "Акордбанка". 2021. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/banks/2021-07-24/finmonitoring-ot-akkordbanka-fiktivnyie-firmyi-shemyi-vyivod-nalichnosti/40902>. Дата звернення: 20.03.2023.

63. Дані Національного банку України / Національний банк у січні застосував до ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК" захід впливу за порушення законодавства у сфері фінмоніторингу. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-sichni-zastosuvav-do-puat-kb-akordbank-zahid-vplivu-za-porushennya-zakonodavstva-u-sferi-finmonitoringu>. Дата звернення: 20.03.2023.

64. Постанова Правління Національного Банку України № 88 від 02.07.2019 «Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в банках України та банківських групах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0088500-19#Text>. Дата звернення: 15.05.2023.

65. Національне антикорупційне бюро України. За підтримки британського НСА НАБУ підвищує ефективність розслідування злочинів,

вчинених з використанням криптовалют. URL: <https://nabu.gov.ua/news/novyny-zapidtrymky-brytanskogo-nca-nabu-pidvyshchuye-efektyvnist-rozsliduvannya-zlochyniv-vchynenyh/>. Дата звернення: 13.02.2023.

66. FIOD, specialist in financiële fraudeopsporing. 2019. URL: <https://www.fiod.nl/wp-content/uploads/2019/10/191010-FIOD-Brochure-Digitaal.pdf>. Дата звернення: 13.02.2023.

67. The Financial Intelligence Unit Annual Report 2021. URL: https://polisen.se/siteassets/dokument/polisens-arsredovisning/fipos-arsrapport/bq_pol076-arsrapport-finanspolisen-a4_2021_eng.pdf. Дата звернення: 13.02.2023.

68. FinCEN Fiscal Year 2022 in Review. URL: <https://www.fincen.gov/news/news-releases/fincen-fiscal-year-2022-review>. Дата звернення: 27.04.2023.

69. Інтернет-видання Українська правда. У США викрили наймасштабнішу систему відмивання грошей, яку заснував вихідець з України. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2013/05/29/129967/>. Дата звернення: 13.02.2023.

70. BBC NEWS UKRAINE. Справа Манафорта та Україна: деталі звинувачення ФБР. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41819259>. Дата звернення: 25.03.2023.

71. Детектор Медіа. Обшуки у Коломойського: СБУ викрила ексменеджмент «Укрнафти» та «Укртатнафти» у привласненні 40 мільярдів гривень. URL: <https://detector.media/infospace/article/207601/2023-02-01-obshuky-u-kolomoyskogo-sbu-vykryla-eksmenedzhment-ukrnafty-ta-ukrtatnafty-u-pryvlasnenni-40-milyardiv-gryven/>. Дата звернення: 10.03.2023.

ДОДАТКИ

Додаток А

Використовуючи вказівки НБУ Постанови № 65 від 19.05.2020

Всі клієнти – резиденти та нерезиденти важливі для Банку, якщо Банк КУС.

Дізнаємось більше про своїх клієнтів!

ПАСПОРТ ВИВЧЕННЯ КЛІЄНТА

«15» травня 2023 року

Назва Клієнта **ТОВ «Ромашка»** Країна **Україна** код ЄДРПОУ **12345678**

Термін роботи Клієнта	Більше 1 року (з 16.06.2020)
Розмір статутного капіталу	100 000,00 грн (внесено)
Короткий опис бізнесу, наявність сайту (Назва товарів/послуг, організація логістики/надання послуг, віднесення до Групи компаній). Додатково для Клієнта-нерезидента – мета відкриття рахунку в банківській установі України	Компанія має основний КВЕД Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин. Власний сайт відсутній. Компанія планує закуповувати насіння соняшника у фізичних осіб за готівкові кошти та продавати компаніям-виробникам олії соняшникової. Не входить до групи компаній.
Наявність позитивної / негативної інформації про клієнта (відкриті джерела, рекомендації Бізнесу, «самохід» або від корпоративного бізнесу (ПІБ співробітника)	В результаті аналізу інформації з відкритих джерел – негативна інформація відсутня. Компанія звернулася задля відкриття рахунку за рекомендації відкритого в Банку Клієнта ТОВ «Троянда» (код ЄДРПОУ 87654321).
Власники Клієнта, репутація (наявність позитивної / негативної інформації)	Власник Клієнта Романюк Роман Романович (ПІН 1234567890). Негативної інформації не знайдено. Кримінальні справи відсутні. Також є директором компанії ТОВ «Кактус» (код ЄДРПОУ 52634178, основний вид діяльності неспеціалізована оптова торгівля).
Наявність фінансової звітності, аудиторських звітів, відповідність доходу, оборотів його господарській діяльності	Надано фінансову звітність за 2022 рік (наявні основні засоби, чистий прибуток 25,6).
Що підтверджує фактичний рух товарів / надання послуг, робіт (які використовуються в діяльності підтверджуючі документи)	Клієнт може надавати видаткові накладні та товарно-транспортні накладні, а також акти закупівлі товару.
Основні контрагенти клієнта (банківські виписки, інформація / договори з контрагентами)	Клієнт планує продовжувати співпрацювати з компанією КЕРНЕЛ (https://www.kernel.ua/ua/). Договір надано.
Оплата податків / наявність заборгованості	Інформації щодо заборговано не виявлено (OpenDataBot). Клієнт надає інформацію про своєчасну сплату податків.
Чи є потреба зняття готівкових коштів (окрім видачі заробітної плати) на суму більше 500 тис грн/місяць (у разі виявлення такої потреби відкриття та обслуговування клієнта обов'язково погоджується з УФМ та Відділом вивчення клієнтів та аналізу операцій)	Так. Зняття на закупівлю насіння соняшника (приблизно 3 млн грн/місяць).
Кількість співробітників, працівників за наймом, послуги аутсорсингу	5 осіб (фінансова звітність + форма 4ДФ).
Наявність власних / орендованих офісних, складських, виробничих приміщень, транспортних засобів.	Компанія орендує офіс у м. Одеса та складське приміщення в Одеській області (надано договори оренди). У власності знаходяться 2 транспортних засоби.
Відповідність наданих документів інформації з ЄДР (https://usr.minjust.gov.ua/content/home)	Відповідає.
Наявність кримінальних проваджень (https://revestr.court.gov.ua/)	Відсутні. Також перевірено за допомогою OpenDataBot та YouCapital.
Додаткова інформація	
Висновок / клопотання відділення	Просимо погодити відкриття рахунку Клієнту.

Економіст Відділення № _____

Січух А.О.